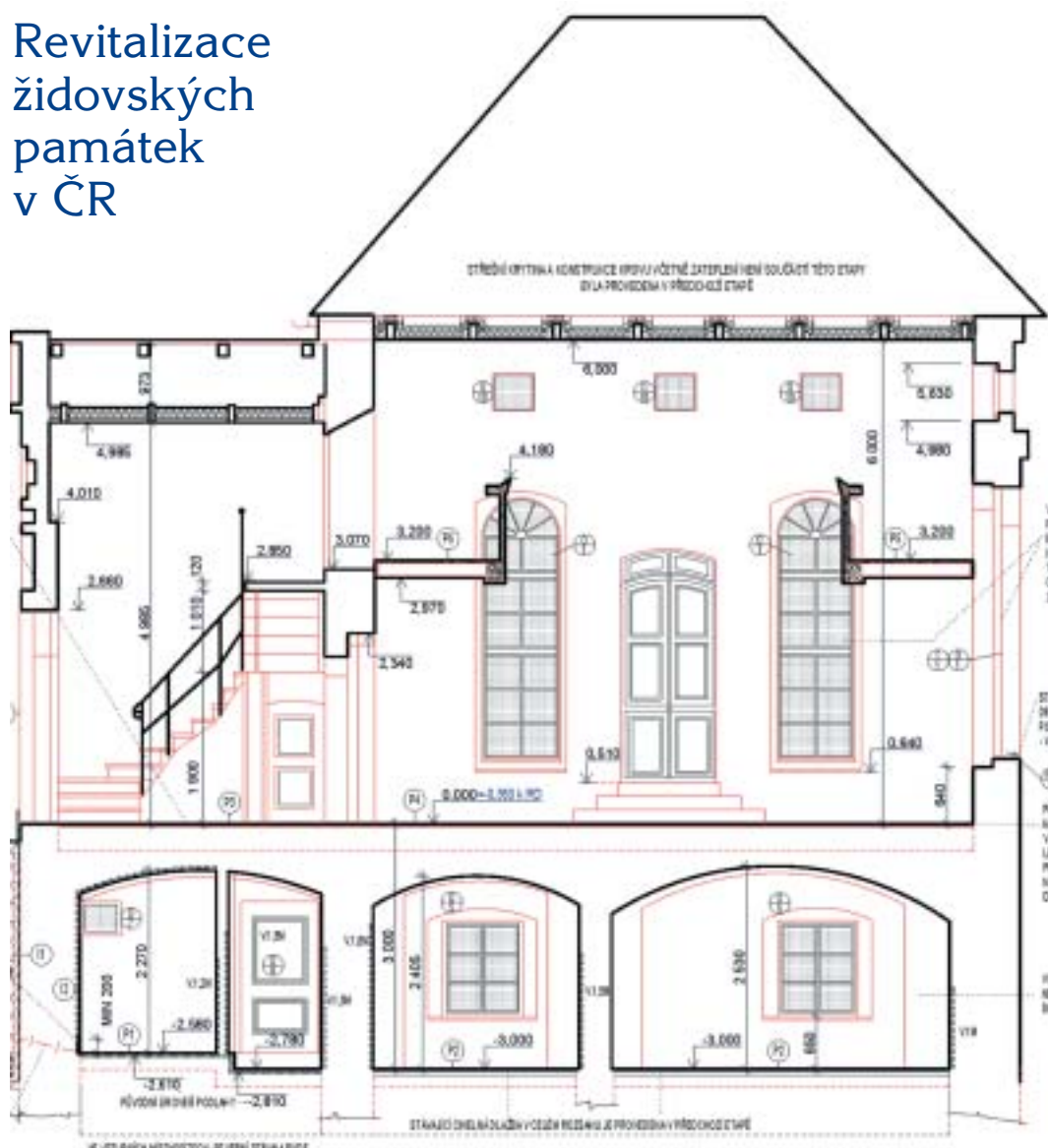

תּוֹשָׁבֵי קֵשֶׁת
CHEŠVAN
KISLEV
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Revitalizace
židovských
památek
v ČR

Synagoga v Ústěku – příčný řez.

(Z projektové dokumentace pro Revitalizaci židovských památek v ČR.)

70. VÝROČÍ ZAHÁJENÍ DEPORTACÍ ČESKÝCH ŽIDŮ

Následující projev přednesla předsedkyně TI paní Dagmar Liebová na pamětním shromáždění bývalých terezínských vězňů 16. října 2011 v Terezíně.

Vážené dámy, vážení pánové, vzácní hosté, milí přátelé!

Před 70 lety začaly deportace Židů z Protektorátu Čechy a Morava, a tím nastalo, jak to kdysi nazval pan dr. Feder, moudrý rabín a vzácný člověk, poslední dějství židovské tragédie. Dne 16. října 1941 opouštělo 1000 pražských Židů, mužů, žen i dětí, své domovy a z bubenského nádraží odjížděli do ghetta v Lodži. Vydávali se na cestu, ze které pro většinu nebylo návratu. V krátké době pak následovaly další a další transporty z Prahy do Lodže, z Brna do Minsku. Dne 24. listopadu 1941 pak odjelo přes 300 mladých mužů do Terezína, aby tam vše připravili na příchod dalších transportů.

O 16. říjnu a o tom, co následovalo, se dlouhá léta prakticky nemluvalo. Až v roce 1991, tedy k 50. výročí, uspořádala tehdy nedávno založená Terezínská iniciativa několikadenní pamětní dny. Byla to velká akce, asi vůbec největší, jakou kdy TI pořádala. Pamětní dny se konaly v Praze i zde v Terezíně, sjelo se na ně na 700 bývalých terezínských vězňů z celého světa, zúčastnili se jich tehdejší prezidenti Československa a Izraele a řada významných osobností. Na programu bylo několik koncertů – ve Smetanově síni Obecního domu zaznělo Verdiho *Rekviem*, v tomto sále byl po mnoha letech uveden *Brundibár*. Slavnostně bylo otevřeno Muzeum ghetta s první expozicí, v Praze byla v místě někdejšího shromaždiště pražských Židů, na zdi u Parkhotelu, odhalena pamětní deska.

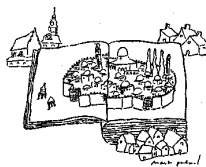
Pamětní dny pořádala TI i k 60. výročí zahájení deportací v roce 2001.

Uplynulo dalších 10 let, během nichž naše řady profídly, ubylo nám i sil a někdejší iniciátoři a organizátoři pamětních dní už také nejsou bohužel mezi námi. Proto jsme vděčně přijali nabídku Památníku Terezín, že si vezme konkrétní organizaci tohoto dne na starost. Chtěla bych tedy pracovníkům památníku za to poděkovat, stejně jako paní starostce Čechové za poskytnutí těchto prostor.

Scházíme se tedy, abychom si připomněli, co se stalo před 70 lety. Ještě tu my pamětníci jsme, i když nás je čím dál méně. Ale co dál? Jak to bude za dalších deset let? Bude tu vůbec ještě někdo z nás?

Při těchto úvahách mi tane na mysli příběh tzv. Stromu terezínských dětí. Podle legendy sazeničku zasadila v roce 1943 skupina dětí na dvoře dívčího domova a po

AKTUALITY

pěti letech byl stromek přesazen na židovský hřbitov. Javor vyrostl, zmohutněl, s dojetím se pod ním zastavovaly skupiny mladých lidí z celého světa. Pak však při-

Pamětní deska v Břeclavi. Foto Jiří Daniček.

šla povodeň a strom ji nepřežil. Dnes je z něj po úpravě působivý, ale neživý památník. Avšak vedle něj roste nový stromek, odnož, potomek toho původního ne-soucí dál jeho poselství. A jako s tím stromem je to i s námi. První generace s přibývajícím věkem stárne, chřadne a odchází. Za nějaký čas po nás zbudou jen neživé památky – videonahrávky rozhovorů, filmy, knihy vzpomínek. Ale jsou tu už další generace. A tak snad můžeme doufat, že naše děti a děti jejich dětí nebudou zapomínat a ponese naši živou paměť dál.

ODHALENÍ PAMĚTNÍ DESKY V BŘECLAVI

Na zdi obřadní síně břeclavského židovského hřbitova byla 18. října slavnostně odhalena pamětní deska se jmény rodin, jejichž členové jsou na tomto místě pochováni. Tak došla naplnění dlouholetá snaha zdejšího rodáka Hanuše Cvi Weigla, který se po léta zasazoval o takovouto připomínku Židů z Břeclavi a okolí a alespoň částečnou náhradu za náhrobní kameny, které

odtud nepřízní osudu a přičiněním zlých lidí v minulosti zmizely. Pan Weigl sám se osazení desky, kterou nechal zhotovit, nedožil, zemřel před dvěma lety v Izraeli ve věku 97 let. Ale přesto při této události, a to zcela aktuálně, promluvil prostřednictvím zvukového záznamu s částí rozhovoru, kterou s ním před několika lety natočil Český rozhlas.

Také všichni řečníci ho v krátkých vystoupeních připomněli, břeclavský starosta MUDr. Oldřich Ryšavý přislíbil, že také obřadní síň, o jejíž opravu se Hanuš Weigl zasazoval, bude uvedena do důstojného stavu. Odhalení pamětní desky se dále účastnili zástupci ŽO Brno v čele s předsedou Pavlem Friedem, paní Alena Káňová, ředitelka muzea a galerie v Břeclavi, předseda FŽO v ČR Jiří Daniček a mnozí další, zdejší i přespolní.

K důstojnému vyznění shromáždění podstatně přispěly dva synagogální zpěvy, které provedli pan Juraj Neufeld a jeho syn Tomáš z Brna. ks

GRATIAS AGIT 2011

V pátek 14. října předal ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg cenu *Gratias agit*. Ocenění je každoročně udělováno významným osobnostem za činnost, jež výrazným způsobem přispívá k propagaci České republiky a šíření jejího dobrého jména v zahraničí. Letošní ocenění získalo i několik osobností spjatých s židovskou historií a kulturou v naší zemi.

Jsou to: bohemista a překladatel **Oleg Malevič**, který do ruštiny převedl mj. knihy Karla Poláčka; brněnský rodák, izraelský válečný veterán a podnikatel **Hugo Marom** a Sir **Tom Stoppard**, současný britský dramatik, rozhlasový, televizní a filmový scenárista, narozený jako Tomáš Straußler ve Zlíně. am

OBSAH

Syn náš všech

Klein Halevi o návratu Gilada Šalita **3**

Sidry na tento měsíc **4–5**

Demokracie nejsou jen volby

rozhovor se Šlomem Avinerim **6–7**

František Kraus: *Tisíce obyčejných smrtí* (glosa) **7**

Synagogy, rabínské domy...

Revitalizace židovských památek **8–9**

Zbytek evropského svědomí

Texty J. Rotha z emigrace **10–11, 17**

Poválečná historie ŽOP **12–13**

Juspa: *Život jako služba obci* **14–15**

Osud židovského hřbitova v Chebu **16**

Výběr z tisku **18**

Izrael: *Šalit na svobodě, ale...* **19**

Kalendářium **20**

Kultura, zprávy, inzerce **21–24**

Uplynulých pět let jsem se na Gilada Šalita snažil nemyslet. Vyhybal jsem se novinovým fotografiím, jež ho zachytily během jeho prvních měsíců v armádě jako chlapce, který si v příliš volné uniformě hraje na vojáka. Někdy jsem se neovládl a představoval jsem si, jak sedí v nějakém sklepe v Gaze, je spoutaný, a aby se zabránilo jakémukoli pokusu o jeho záchranu, možná napojený na dráty, které vedou k výbušninám. Pak jsem se přinutil myslet na něco jiného.

Snažil jsem se nepřemýšlet o Giladovi, protože jsem cítil vinu. Nejenže jsem nedělal nic proto, abych pomohl kampani na jeho záchranu, ale já dokonce nesouhlasil s požadavkem, ježž mlčky předpokládala: totiž aby izraelská vláda vyměnila Gilada za tolik teroristů, kolik bude zapotřebí k tomu, aby ho dostala domů. Izrael nezná trest smrti a teď ztratíme i hrozbu uvěznění: kdyby se výměna uskutečnila, každý potenciální terorista by pochopil, že je jen otázkou času, kdy ho osvobodí výměnou za dalšího uneseného vojáka.

Tento spor se však nedal jednoznačně vyřešit. Každá strana se odvolávala na základní židovské hodnoty: vykupovat oběti únosu – odolávat vydírání. Ať zastával člověk jakýkoli názor, cloumala jím úzkost. Co byste dělali vy, ptali se aktivisté kampaně oponentů, kdyby to byl váš syn? „Je to syn každého z nás,“ zpíval rocker Aviv Gefen.

Jednoho dne jsem v parku v centru Jeruzaléma míjel demonstraci za Gilada. Několik lidí, kteří s ní nesouhlasili, drželo nápisy, které odsuzovaly slabost vůči terorismu. „Náhodou s vámi souhlasím,“ řekl jsem jednomu. „Ale není vám hloupé protestovat proti Šalitově rodině?“ „Neprotestujeme proti Šalitovým,“ odpověděl mi. „Protestujeme, abychom chránili budoucí oběti osvobozených teroristů. Ty oběti ještě nemají jména. Ale může to být můj syn stejně jako váš.“

Každá debata o Giladovi končila stejně: váš syn.

Nikdy jsem mu neřikal „Šalit“, vždycky „Gilad“. Dilema o Giladovi postavilo naši rodičovskou odpovědnost proti naší odpovědnosti jako Izraelců – jeden obranný instinkt proti druhému. Úkolem premiéra je odolávat citovému tlaku a zabezpečovat bezpečnost; úkolem otce je usilovat o záchranu syna, ať jsou důsledky jakékoli.

A tak jsem se snažil nemyslet ani na Giladovy neuvěřitelné rodiče, Noama a Avivu. I když vládu kritizovali, mluvili klidně, jako by nebyli schopni jednat nedůstojně.

Víc než rok žili Šalitovi ve stanu u premiérova úřadu. Když jsem chodil kolem, vyhybal jsem se jejich protestnímu tábořišti: styděl jsem se za to, že s ním nesouhlasím. O minulém Dni nezávislosti jsem spatřil dav, který obklopoval stan, a přišel jsem blíž. „Gilad ještě žije,“ připomínaly nápisy a znamenalo to: Ještě je čas ho zachránit. Uvnitř stanu seděli Noam a Aviva s příbuznými a přáteli a zpívali staré sionistické písně. Chtělo se mi potrást

SYN NÁS VŠECH

Josi Klein Halevi o návratu Gilada Šalita

První rozhovor s rodiči. Foto The Israel Project.

Noamovi rukou, říci mu, aby byl statečný, ale tu chuť jsem potlačil. Nebyl jsem hoden toho, abych ho utěšoval.

Chtělo se mi Noamovi povědět, co nás spojuje. Náhoda chtěla, aby můj syn sloužil dva roky poté, co Gilada unesli, ve stejné tankové jednotce jako on. Chtělo se mi říct Noamovi, že tohle byl pravý důvod, proč jsem nesnesl pomýšlení na jejich rodinu. Protože tím, že jsem nesouhlasil s Giladovou výměnou za vlnu teroristů, jsem zrazoval svého vlastního syna.

Vláda se nakonec nevyhnutelně podala citovému nátlaku. Nevyhnutelně – protože jsme všichni věděli, že to tak musí skončit. Před pár měsíci natočil Hamás jako součást své psychologické války proti izraelské veřejnosti animovaný film, který zachycoval Gilada jako postaršího, prošeďivělého muže, jak stále sedí v Gaze. Tahle představa pro nás znamenala vrchol utrpení.

Přesto se u nás teď slaví poskrovnu. I ti, kdo podporovali kampaň za Giladovo osvobození, musí cítit vystřízlivění z toho, že izraelská schopnost zastrašovat se drolí. A ti, kdo byli proti kampani, litují Giladových ztracených let. Všichni sdílíme nevyčtený strach: V jakém stavu se vrátí? Co s ním ty roky provedly?

Vůdci Hamásu se chlubí, že zvítězili. Pokud to tak je, je to hanebné vítězství. Hamás oslavuje propuštění symbolů „odporu“, nikoli lidí. Vítězství Hamásu vyjadřuje arabskou krizi. Výzva, kterou staví svět před Araby, je vyměnit kulturu cti za kulturu důstojnosti. Čest má co dělat s pýchou; důstojnost s lidskou hodnotou. Hamás si možná zvýšil čest; ale Izrael stvrdil důstojnost jedinečného lidského života.

V uplynulých měsících žádala kampaň za Giladovo osvobození, aby vláda zhoršila podmínky usvědčených teroristů v izraelských věznicích, aby psychologicky zatlačila na palestinskou veřejnost. Aktivisté vyzývali, aby se, dokud bude Gilad držen bez jakéhokoli kontaktu, palestinským rodinám zakázaly návštěvy jejich uvězněných synů. Dokud se zabíjí Giladovo mládí, teroristé by neměli studovat na akademické tituly.

Vláda slíbila, že to učiní. Ale jak se ukázalo, nastaly právní potíže. Jeden novinový článek zaznamenal, že „tvrdší“ linie vlády se projevila takto: Uvězněným teroristům bude nadále odepřena lahůdková Blízkého východu – plněná zelenina.

Jak je možné, ptají se sami sebe Izraelci, že takzvaní pokrokaři straní Hamásu a Hizballáhu proti Izraeli? Možná proto, že jsme příliš komplikovaní, příliš zmatení; demokracie, která je současně okupantem; konzumní společnost, jež žije neustále pod hrozbou trestu smrti. Snad se ti ryzí pokrokaři bojí, že se nakazí izraelskou rozpolceností.

Přes všechny obavy, které ve mně dohoda vyvolává, teď žádnou rozpolcenost necítím, jen vděčnost a úlevu. Vděk za to, že žiji v zemi, v níž tvrdí vůdci nemohou odolat citovému nátlaku rodičů jednoho vojáka. A úlevu proto, že už se nemusím rozhodovat mezi blahem své země a svého syna.

(Publikovaný text vyšel 12. 10. 2011 na webové stránce www.tabletmag.com; z angličtiny přeložila am. K tématu viz také článek na straně 19.)

LECH LECHA (1M 12,1–17,27)

„Avram vzal svou ženu Saraj a Lota, bratrova syna, celý jejich majetek, kterého nabyli, a tu duši, již získali v Charan, a vyrazili, jdouce do země Kenaán, a také do země Kenaán došli.“ (1M 12,5)

Jedním z nejvážnějších problémů, kterým čelí současný Stát Izrael – především s ohledem na budoucnost židovského státu – je osud zhruba 400 000 izraelských občanů bývalého Sovětského svazu, kteří nejsou halachičtí Židé. Tihle lidé získali podle zákona návratu automaticky izraelské občanství, a to ze zcela přesvědčivých důvodů. Jestliže nacistická definice Žida pro to, aby mohl být zavražděn v Osvětimi, zněla, že to je člověk s jedním židovským prarodičem – i kdyby to bylo z otcovy strany –, tatáž kritéria platí pro každého, kdo hledá útočiště v Izraeli. A tak naši společnost zaplavili občané nehalachického původu, kteří za nás nicméně bojují a někdy i umírají v armádě. Jejich potomci chodí do školek, škol a univerzit spolu s ostatními izraelskými dětmi, ale nemohou se vdávat a ženit podle židovského náboženského rituálu, a dokonce nemohou být pohřbeni na židovském hřbitově. To otevírá prostor nezměrnému problému smíšených manželství a nespočetného znesvěcení Božího jména, neboť smutníci rodiče se ptají, proč jejich milované děti byly dost židovské na to, aby obětovaly život za židovský stát, ale málo na to, aby mohly být pohřbeny mezi Židy.

Nejpřirozenějším řešením je „konverze“ – procedura, která je poprvé popsána v Knize Rút. Rút byla Moabitka a Moabitům Bible zakazuje „vstoupit do Božího společenství“ (4M 23,4). Rút přesto opustila rodinu a svou kulturu a přijala za svou víru a národnost své tchyně Noemi. Vyjádřila to takto:

„Kamkoli půjdeš, půjdu i já, kdekoli budeš spát, budu spát já, tvůj národ bude mým národem, tvůj Bůh mým Bohem.“ (Rút 1,16) Talmud vysvětluje, že náboženský soud rozhodl, že starý biblický zákon zakázal konverzi jen mužům, Moabitům, zatímco ženy tohoto národa se k nám směly připojit (Jevamot 69a). Rút je proto oslavována jako „avrahamovská“ osobnost, která se provdala za předního judského vládce Boaze a stala se praprababičkou Davida, krále Izraele a předchůdce Mesiáše.

SIDRY NA TENTO MĚSÍC

Talmud (B. T. Jevamot 45, 46) ustanovuje základní postupy pro konverzi, které kodifikuje Šulchan aruch. Jsou to: přijetí

Marc Chagall: *Noemi a Rút*, 1960.

příkázání, rituální ponoření a mužskou obřizku. Talmud tvrdí, že obecné přijetí příkázání je sice povinné, ale budoucího konvertitu je nutné informovat pouze o „některých přísnějších zákonech a některých mírnějších zákonech“ (výslovně zmiňuje šabat, dodržování kašrutu a desátky odevzdávané na dobročinnost). Jiná talmudická pasáž (B. T. Šabat 31) navrhuje jménem Hillela, že pokud se kandidát na konverzi seriózně pustil do studia Tóry, měl by být do obce přijat okamžitě.

Bohužel náboženské soudy v Izraeli, především ty v ultraortodoxní komunitě, ustanovily mnohem přísnější pravidla, jež jsou pro řadu konvertitů poměrně náročná. Myslím, že to, zda použijeme liberálnější, či přísnější přístup k potenciálním konvertitům, záleží na tom, jak nazíráme na naše židovské poslání. Mnoho talmudských komentářů vnímá konverzi jako jedno z 613 příkázání. Raavad (12. století) toto pojetí odvozuje z naší sidry, která zmiňuje „duši“, již Avraham a Sára „získali v Charan“. (1M 12,5) Midraš, který cituje Raši, říká, že Avraham konvertoval muže a Sára ženy. Maimonides jde ještě o krok dál. V Knize příkazů cituje Sifrej a vysvětluje, že příkaz „milovat Hospodina“ ve skutečnosti znamená, „učinit, aby byl milován celým lidstvem, tak jak to dělal Avraham. To je smysl verše ‚duši, již získali v Charan‘.“ Maimonides vykládá, že „jako Avraham využil svou velkou lásku k Bohu, aby přiváděl lidi k víře, tak také ty bys měl ‚milovat Boha‘ do té míry, že k němu budeš přivádět další lidi“.

Totéž nás učí Mišna v Pirkej avot (1,12): „Měj v lásce lidi a přiváděj je blíže k Tóře.“

TOLDOT (1M 25,19–28,9)

„A toto je příběh Avrahamova syna Jicchaka: Jicchaka zplodil Avraham.“ (1M 25,19)

Bible popisuje zázračné početí Jicchaka tak, že není žádných pochyb o tom, kdo je jeho otec. Proč nám tedy zde v jediném verši znovu připomíná, že Jicchak byl Avrahamovým synem? Co nás toto učí o životě praotců?

Rodina může být zdrojem podpory a klidu, ale může způsobovat i strašlivou žárlivost a doživotní nepřátelství. Platí to jak o biblických rodinách, tak o těch našich. Možná, že nám to naznačuje již první verš sidry, jenž popisuje Ezaua a Jakoba jako „příběh Avrahamova syna Jicchaka“. Tito dva chlápci spolu budou zápasit už v matčině lůně a události praotců poznamenají zkušenosti jejich potomků a povedou k nekonečnému konfliktu: „Hospodin jí (Rivce) řekl: ‚V tvém bříše jsou dva národy, dvojí lid se od sebe oddělí z tvého lůna, jeden bude mocnější druhého a starší bude sloužit mladšímu.‘“ (1M 25,23)

Ale co je zdrojem této sourozenecké nenávisti? Možná konec našeho verše napovídá, že odpověď je ukryta ve složitém vztahu mezi prvním praotcem a jeho sy-

nem: „Jicchaka zplodil Avraham.“ Avraham je světový vůdce, úspěšný obchodník se spoustou pozemků a stád, nebojácný bojovník. Navíc originální filosof, zakladatel etického monoteismu. A co je nejdůležitější: Hospodin si ho vybral, aby přinesl požehnání všem národům světa.

Jicchak se narodil do domácnosti, již ovládá úcta k hlavě rodiny a národů. Ví, že jako jediný syn Sára, jehož narození předpověděli andělé, je Bohem určený k tomu, aby se stal Avrahamovým dědicem. To je velká odpovědnost a těžký úkol. Snad proto se někdy Jicchak choval tak, jako by ho jeho úloha převzít otcovo poslání přemáhala, jako pasivní syn tvůrčího a rozhodného otce. Ale Jicchakovy problémy tím nekončí. Žije těž ve stínu svého staršího nevlastního bratra Jišmaela, mnohem bojovnějšího „rváče“, jenž je „proti všem“ a „všichni budou proti němu“. (1M 16,12) Jicchaka tento hoch hodně znepokojuje. Avraham si ještě k tomu přeje, aby s ním sdílel domácnost, dokonce i tehdy, když Sára zázračně otěhotní. Jicchak se snad i bál, že právě Jišmael je ten správný dědic, že Avraham si úmyslně mylně vyložil Hospodinův příkaz k jeho obětování a chtěl ho opravdu zavraždit. Toto vše mohlo vést k odcizení mezi otcem a synem po akedě, kdy Jicchak opustí otcovský dům a ani nepřijde matce na pohřeb.

Snad to i vysvětluje, proč si Jicchak oblíbil hrubšího Ezaua a udělí prvorozenectví jemu, nikoli klidnějšímu, duchovnějšímu Jaakovovi. Možná proto napodoboval Jaakov svého drsnějšího bratra, aby si získal otcovu přízeň a aby další dědic připomínal spíš kurážného děda Avrahama a nikoli plachého a složitého otce Jicchaka.

Na konci tohoto třígeneračního příběhu se z Jaakova stane Jisrael. Pochopí, že ten, kdo skutečně naplní Avrahamovo dědictví, se musí vyznačovat spíš soucitem a spravedlností, nikoli bojovností a podlostí. Tak zvítězí nad Ezauem a navrátí bratru požehnání, které sám získal úskokem. (1M 33,11)

I když se Jicchak od Avrahama tolik lišil, nakonec se stal symbolem tradice, pokračování cesty, kterou zahájil jeho otec a po níž pak kráčel i jeho syn Jaakov-Jisrael. Rodiče by se neměli snažit o to, aby děti byly jejich „klony“, a synové a dcery mají jít vlastní cestou, jak jim napovídá jedinečná povaha každého z nich. Pokud se řídíme svým klíčovým posláním – snažit se o spravedlnost a poslušnost Hospodinu –, pak právě v rozdílech mezi generacemi spočívá jejich pravá cena.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – listopad 2011

Staronová synagoga

4. 11. pátek	začátek šabatu	16.17 hodin
5. 11. sobota	LECH LECHA 1M 12,1–17,27 hf: Iz 40,27–41,16 mincha	16.00 hodin
	konec šabatu	17.23 hodin
11. 11. pátek	začátek šabatu	16.06 hodin
12. 11. sobota	VAJERA 1M 18,1–22,24 hf: 2Kr 4,1–37 mincha	15.45 hodin
	konec šabatu	17.14 hodin
18. 11. pátek	začátek šabatu	15.57 hodin
19. 11. sobota	CHAJEJ SARA 1M 23,1–25,18 hf: 1Kr 1,1–31 mincha	15.30 hodin
	konec šabatu	17.06 hodin
25. 11. pátek	začátek šabatu	15.49 hodin
26. 11. sobota	TOLDOT 1M 25,19–28,9 hf: 1S 20,18–42 mincha	15.30 hodin
	konec šabatu	17.00 hodin
27. 11. neděle	Roš chodeš kislev	
2. 12. pátek	začátek šabatu	15.44 hodin
3. 12. sobota	VAJECE 1M 28,10–32,3 hf: Oz 12,13–14,10 mincha	15.30 hodin
	konec šabatu	16.57 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

V sobotu mincha (odpolední modlitba) od 13.30 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.

Večerní modlitba se zde koná pouze v pátek 4. listopadu od 16.15 hodin.

Bejt Simcha

(Maiselova 4, Praha 1)

Pravidelné akce:

*Ivrit – hodiny hebrejštiny pro mírně pokročilé a falešné začátečníky
každé úterý od 18.30 hodin, kurz pro začátečníky ve čtvrtek od 19 hodin.*

Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin.

*Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin; po bohoslužbě následuje
buď studium týdenního oddílu Tóry nebo výuka šabatových zpěvů – zmirot.*

PIETNÍ AKT

**V pondělí 21. listopadu 2011 (24. češvan) v 11 hodin se uskuteční
na Novém židovském hřbitově – Izraelská 1, Praha 3 –
pietní akt k uctění památky obětí tragédie lodi Patria (25. 11. 1940).**

DEMOKRACIE NEJSOU JEN VOLBY

Rozhovor s profesorem politologie Šlomo Avinerim

Šlomo Avineri. Foto archiv.

Profesor politologie na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě ŠLOMO AVINERI se narodil roku 1933 v polském Bielsku (část jeho příbuzných pocházela z moravské Třebíče), v roce 1939 se s rodiči dostal do Palestiny. Studoval na Hebrejské univerzitě a London School of Economics. Působil jako generální ředitel na izraelském ministerstvu zahraničních věcí (1975–1977), jako hostující profesor přednášel na mnoha univerzitách, včetně Yale, University of California, Oxfordu a Central European University. Za svou práci obdržel řadu ocenění, mj. nejvyšší civilní vyznamenání své země, Izraelskou cenu. Je autorem mnoha publikací, např. The Social and Political Thought of Karl Marx; Hegel's Theory of the Modern State; Israel and the Palestinians; The Making of Modern Zionism (č. Zrození moderního sionismu, Sefer, 2001); Moses Hess: Prophet of Communism and Zionism a Communitarianism and Individualism. Profesor Avineri se zúčastnil podzimní konference Forum 2000 v Praze. Při této příležitosti poskytl Rch rozhovor.

Pane profesore, problémy Evropy jsou dnes, stejně jako v minulosti, spjaty s nacionalismem. Jak v této souvislosti vnímáte Evropskou unii?

Pokus vytvořit Evropskou unii je samozřejmě nanejvýš ušlechtilý a po tom, co se v Evropě událo ve 30. a 40. letech, zásadně důležitý projekt, který umožnil poválečný vývoj bez válek. Dnes sledujeme, že má i své nedostatky. Že idea vytvořit nadnárodnostní unii se vzájemnou solidaritou mezi jejími členy je problematičtější. Vidíme, že v době ekonomické krize se všechny země sdružené v Unii snaží pro-

sazovat své zájmy a nikoli vzájemnou solidaritu. Němci se rozhodně nechovají se stejnou solidaritou k Řecku, s jakou se chovali po roce 1989 k východnímu Německu. Panovala poněkud zjednodušená představa, že když vznikne společná ekonomika a společná měna, pocity spjaté s dějinami, s národní identitou se překonají, a to v kladném i záporném smyslu. Ale to se nestalo.

Jakou šanci tedy Evropské unii dáváte?

Evropská unie je fakt, a velmi důležitý fakt. Otázka zní, zda pokud vytvoříte ekonomickou unii, vytvoříte s tím zároveň také unii politickou a občanskou. V současnosti dochází k přehodnocování některých představ. Ekonomická krize by neměla zastínit to, čeho se v Evropě dosáhlo, na druhé straně je patrné, že lidé se cítí odcizení institucím řízeným z Bruselu, mají pocit, že na jejich ekonomické problémy instituce reagují nedostatečně, že tu jsou „oni“ a „my“ a mezi tím propast.

Vidíte nějaké řešení?

K nanejvýš užitečnému projektu Evropské unie by se měl přidat občanský element. Demokracie nespočívá jen ve volbách, které jsou sice jejím základem, ale jít jednou za čtyři roky k volbám samo o sobě nestačí. Je nutné vytvořit vazbu mezi lidmi a institucemi, což je podstata občanské společnosti, podporovat občanské aktivity, dobrovolnictví.

V jednom ze svých posledních článků v deníku Haarec srovnáváte chybějící tradici demokracie v Rusku s vývojem v Egyptě. Domníváte se, že lidé v Rusku a v zemích arabského jara jsou odsouzeni k tomu, aby skutečnou demokracii nepoznali?

Neřekl bych, že to je jejich předurčený osud, ale myslím, že tamní cesta k demokracii bude opravdu složitá. Je to vidět ve srovnání se střední Evropou: fakt, že Rusko se od roku 1990 vyvíjelo jinak než Česká republika, Polsko či Maďarsko, je způsoben tím, že v těchto zemích na rozdíl od Ruska existovala tradice občanské společnosti, tolerance, sekularismu. Rusko tuhle tradici nemá. Mělo vždycky autoritářský systém, pokus zavést demokracii po roce 1917 velice rychle selhal. Tazák měřítko lze použít na arabské země. Má Egypt tradici občanské společnosti? Pluralismu? Tolerance vůči náboženským

menšinám? V Egyptě nastala situace, že diktátor byl svržen díky demonstracím, to mi připadá velmi důležité. Nepadl kvůli vojenskému puči, nezavraždili ho, ale padl díky občanským demonstracím, což je v arabských zemích výjimečná situace. Ale to byla kapitola první. Kapitola druhá by měla být o tom, jak taková společnost vykročí ke konsolidované demokracii. V Egyptě mají velmi slabou občanskou společnost, zato hodně silnou armádu a silné fundamentalistické hnutí. To jsou podmínky, které dávají důvod ke skepsi. Neříkám, že lidé v Rusku a Egyptě demokracii nikdy mít nebudou, ale Rusko ji v současnosti nemá a Egypt také ne a důvody, proč ji nemají, mají své kořeny v historii těchto zemí. Nestačí vyrazit do ulic a mluvit o demokracii, ale je nutné mít také společenskou infrastrukturu, instituce, občanskou společnost. Jinak nastanou problémy.

Mezi Egyptem a Izraelem je mírová smlouva. Zahrnuje také nějakou akademickou či kulturní spolupráci?

Jen slabou. Neměli bychom si situaci idealizovat. Myslím, že mírová smlouva je stabilní i přes ty strašlivé útoky na izraelskou ambasádu v Káhiře. Ale jiné vztahy jsou velmi omezené. Do Egypta nebyl na žádnou univerzitu pozván jediný izraelský akademik a ani jeden (nebo možná se vyskytla jedna výjimka) egyptský vědec nebyl ochotný přijet do Izraele na přednášku nebo na studijní pobyt. Egyptští akademici Izrael bojkotují, stejně jako jejich asociace právníků, lékařů, vysokoškolských pracovníků. To, co mezi Izraelem a Egyptem existuje, je studený mír, což je nesmírně cenné a rozhodně lepší než válka. Dalším vztahům je Izrael otevřený a je na Egyptu, zda je využije.

Vaše rodina prý pochází částečně z předválečného Československa. Je to pravda?

Když to tedy chcete vědět: narodil jsem se v Bielsku v polském Slezsku (které bylo před rokem 1918 samozřejmě součástí Rakouska-Uherska), tam se narodil i můj otec Michael Wiener. Otcův otec Adolf Wiener se narodil v Brně, jeho žena Antonie, rozená Sternová, pocházela z maďarského města Bekescsaba. Otcova rodina ale pocházela původně z Vídně, když odtud Židy v 18. století vyhnali, usadila se v Třebíči – proto příjmení Wiener: tak se říkalo vyhnancům z Vídně, kteří se usadili na Moravě.

Má matka Erna, rozená Gronerová, pochází z města Makow Podhalanski poblíž Wadowic v Haliči. Rodičům se jako zá-

zrakem podařilo roku 1939 uprchnout do tehdejší Palestiny.

V Praze asi nejste poprvé...

Praha je mé oblíbené evropské město. Má to co dělat s krásami města a samozřejmě s jeho židovským prvkem. Byl jsem tu poprvé roku 1964 na mezinárodní konferenci. Šel jsem tehdy na Starý židovský hřbitov a do synagogy, ve které se stěží sešel minjan, ale byl to dojemný zážitek. Netrpím nostalgii po době komunismu, ale musím říct, že jít na hřbitov tehdy přinášelo smysluplnou a hlubokou zkušenost, zatímco teď, když člověk vidí všechny ty americké, izraelské a německé turisty, je to jen turistická atrakce, něco se ztratilo. Ale za všechno se platí.

Zabýval jste se ediční přípravou hebrejského vydání Deníků Theodora Herzla. Překvapilo vás při detailní práci s textem ještě něco v Herzlově díle?

Nelze říct, že překvapilo, ale myslím, že jsem lépe porozuměl důvodům, které vedly Herzla k jeho sionismu. Na počátku své dráhy patřil k velmi asimilovaným vídeňským židovským intelektuálům, byl úspěšný jako novinář, už ne tolik úspěšný dramatik, ale rozhodně se mu nevedlo zle. A pak přijde polovina 90. let 19. století, a on píše o nutnosti hledat řešení pro židovskou budoucnost, pro jejich život, a to mimo Evropu.

Traduje se, že ho k tomu vedla zkušenost s Dreyfusovou aférou. Ale právě deníky ukazují, že ho k téhle myšlence přivedly podmínky v rakousko-uherské monarchii, nikoli Dreyfusova aféra, která vrcholila později. V denících si sice procesu s Dreyfusem všímá, ale jeho židovského původu jen okrajově. Kritizuje spíš selhání francouzského soudního systému, intriky mezi politikou a vojenskou elitou, zkorumpovanost pařížských parlamentních a novinářských kruhů.

Herzl uznává, že Rakousko-Uhersko bylo v 80. a 90. letech 19. století pro Židy – a žilo jich tu na dva miliony! – dobrým útočištěm, nejlepším možným, jaké v Evropě mohli mít. Za vlády Františka Josefa I. byla v Rakousku-Uhersku spo-

lečnost vůči Židům liberální, tolerantní, určitě mnohem přístupnější než v Rusku nebo západní Evropě.

Židé se v ní během dvou generací emancipovali z ghatt do odborných povolání, monarchie představovala pro Židy skutečnou Goldene Medine. Ale Herzl patřil k prvním, kdo si uvědomili, že tahle situace nepotrvá dlouho. A to ze dvou důvodů: cítil sílu národnostních hnutí a uvědomoval si, že tato hnutí nakonec říší rozbití.

Herzl si uvědomil, že rozpadne-li se říše, vzniknou národní státy, v nichž nebude pro Židy místo. V denících si poznamenal: „Až všechny ty národy získají svou domovinu, my ztratíme tu naši.“

V letech 1895–1896 se ve Vídni dostal do čela radnice nacionalista a populista Karl Lueger, který byl ostře protizidovský, v podstatě byl proti všem národnostním menšinám, včetně Čechů. Vídeňští Židé se zalekli a Herzl si zaznamenal velmi pozoruhodné prohlášení: „Je to počátek bartolomějské noci, která nás všechny zasáhne.“ Nikdo nebyl zabíjen, ale Herzl přesto mluví o bartolomějské noci. On poznal, že Luegerovo vítězství znamená

porážku evropského liberalismu, odklon od tolerantní Evropy k nacionalistické Evropě.

Herzla je tedy nutno vnímat v kontextu tehdejší transformace Evropy.

Vyskytuje se v denících hodně přímých zmínek o Praze, o Čechách?

Poměrně hodně. Také o Budapešti, Krakově, samozřejmě Vídni, o centrech židovské finanční a kulturní inteligence. Situace v Praze si všímá zvláště ostře: probíhal tam politický boj mezi etnickými Němci a etnickými Čechy a Židé byli chyceni mezi nimi. Spousta pražských Židů mluvila německy a současně řada Němců byli antisemité a někteří Češi zase vnímali Židy jako proněmecký element. Podobná situace byla ve Vídni či Budapešti. Herzl byl jeden z prvních, kdo si uvědomil, že nastává problém. A volba Luegera ukázala, že v demokracii dochází k tomu, že ve volbách mohou zvítězit rasisté a populisté, což se do určité míry odehrává i v dnešní Evropě.

ALICE MARXOVÁ

F. R. KRAUS VIDĚL POČÁTEK I KONEC

František R. Kraus patřil k poslední generaci, která ještě mohla působit na česko-německo-židovském pomezí přirozeně a s velkou nadějí, že kulturní klima, vznikající ze vzájemného působení tří národů, vytrvá. Byl svědkem rozkvětu tohoto zvláštního setkávání a potýkání i jeho zániku. Narodil se v pražském Josefově v roce 1903, zemřel v Praze roku 1967. Stal se novinářem, reportérem, psal německy pro *Prager Tagblatt*, *Prager Presse*, berlínský *Grüne Post* aj., česky pro *Tribunu*, *ČTK* aj., před válkou pracoval i jako reportér Čs. rozhlasu, kde po válce zakládal krátkovlnné zahraniční vysílání. Znal se s Poláčkem, Bassem, bratry Čapky a dalšími významnými českými autory, patřil však i k pražskému okruhu německých spisovatelů a novinářů, vídal se s Brodem, Werfleem, Pickem, Kafkou (jemuž věnoval možná nejpůsobivější partii svých vzpomínkových próz), až do roku 1948 se úzce přátelil s E. E. Kischem. Na počátku okupace působil v odboji, v listopadu 1941, před 70 lety, byl vzat do prvního terezínského transportu (AK1). Strávil v Terezíně tři roky, v roce 1944 byl poslán do Osvětimi, odtud do dalších táborů. Podařilo se mu utéci z pochodu smrti (přežila i jeho žena, jako jediní z rodiny), po dramatické pouti skončil v osvobozené Budapešti, kde napsal knihu s expresivním titulem *Plyn, plyn... pak oheň!*; vyšla v Praze v září 1945 jako první česká reportáž o vyhlazovacích táborech. Další reportáž, věnovaná hlavně Terezínu, vyšla o něco později pod názvem *A přiveď zpět naše roztroušené...*, v roce 1949 vydal svůj nejznámější román *David bude žít*. K tématu šoa se vrátil v románu *Kat beze stínu* (vyšel nejdříve v samizdatu roku 1984) a ve vzpomínkách, které připravoval s publicistou Romanem Cílkem v roce 1968. Vyšly však až teď v nakladatelství P3K. Jinak dobře vybavené knize chybí ediční poznámka, která by vysvětlila rozostřenou hranici mezi texty obou autorů. (Podle editora R. Cílek „po čtyřiceti letech už sám nevěděl, co byly autorské vstupy a co osobní vzpomínky.“) Když se ale čtenář nenechá zmást, zjistí, že má v ruce rozsahem sice nevelkou, ale svým způsobem důležitou, protože střídou a věrohodnou výpověď o lidech a době. **(tp)**

R. Cílek, F. R. Kraus, Tisíce obyčejných smrtí. Svědectví novináře, který viděl počátky i konce (1933–1945). Vydalo nakladatelství P3K v Praze r. 2011. Doslov Tomáš Kraus. 209 stran, doporučená cena 219 Kč.

SYNAGOGY, RABÍNSKÉ DOMY...

O současném stavu projektu Revitalizace židovských památek II

POLNÁ A BŘEZNICE:

VÝZNAMNÁ BAROKNÍ GHETTA

Dvě další lokality, jejichž památky jsou zařazeny do projektu revitalizace židovských památek, mají především neobyčejně zajímavé židovské čtvrti z konce 17. a počátku 18. století, které jsou výjimečně dochovány takřka v kompletním stavu.

POLNÁ. Roku 1681 založil kníže Dietrichstein nové židovské sídliště na východním okraji města jako uzavřenou čtvrť s 32 domy, dvěma náměstími a branami. Roku 1683 byla uprostřed ghetta postavena podélná klenutá **synagoga** s předsíní a galerií pro ženy na západě, přestavěná při modernizaci v roce 1863 v novogotickém slohu. Zchátrala budova byla v roce 1994 vrácena Federaci židovských obcí v ČR a po celkové obnově v září 1999 zpřístupněna veřejnosti. Dodatečně se podařilo získat se synagogou úzce související **rabínský dům**, postavený v roce 1713 a později několikrát přestavovaný. Synagoga a rabínský dům leží uprostřed mezi dvěma náměstími vnitřního ghetta, které představuje ojedinělý příklad barokního urbanismu u nás. Obnova rabínského domu s rituální lázní v podzemí, rabínskou kancelář a černou kuchyní v přízemí a příbytkem rabína v patře bude velmi náročná. V přízemí pak bude umístěna expozice o historii Židovského Města v Polné. Prostorné horní patro bude věnováno historii hilsneriády a antisemitismu v české společnosti na přelomu 19. a 20. století.

BŘEZNICE. Také v této lokalitě je cenný především celek dosud téměř kompletně dochovaného barokního židovského sídliště zvaného Lokšany se dvěma náměstími, synagogou, budovou místního a krajského rabinátu, hostinským domem, palácem podnikatele Joachima Poppera a 22 židovskými domy (pouze 2 byly zbořeny). **Synagoga** a s ní spojená **škola** byly zbudovány roku 1725 uprostřed náměstí ghetta a po požáru 1821 přestavěny do dnešní podoby. Bohoslužby se tu konaly až do druhé světové války, po ní byla synagoga přeměněna ve skladiště. V roce 1994 se vrátila Židovské obci v Praze a od roku 1996 probíhá péči Matany její obnova. Pro trvalé problémy se spodní vodou nemohla však být její rekonstrukce dosud ukončena. Hlavním úkolem památkové obnovy bude úplné odvodnění základů stavby a svedení spodní vody do nově vybudované kanalizace, vše ve spolupráci s městem. Vzhledem k utváření místního terénu jde

o náročný projekt, bez něhož však nelze v památkové obnově synagogy pokračovat. Počítá se s tím, že její hlavní sál bude využit pro kulturní programy a krátkodobé výstavy, v přízemí školy bude umístěna expozice věnovaná historii březnického ghetta a židovské obce (doplňena o model Lokšan kolem roku 1830), v horní části školních místností bude instalována stálá expozice věnovaná tématu „Tradiční židovská vzdělanost od středověku do poloviny 19. století“. Březnice se tak stane regionálním židovským centrem památkově

Synagoga v Březnici.

bohatého regionu s mnoha bývalými židovskými obcemi (Blovice, Spálené Poříčí, Příbram, Kamenná-Závřice, Milín, Kamýk n. V., Bohostice, Zálužany, Mirovice, Mírotice, Kasejovice, Milevsko, Slatina).

TŘI SYNAGOGY

Jednou z nejzajímavějších památek projektu revitalizace je bezesporu **synagoga** s příbytkem kantora a **židovskou školou** v **BRANDÝSE NAD LABEM**. Dnešní synagoga byla obnovena po požáru v letech 1828–1829 jako prostá klasicistní stavba na místě tří starších synagogálních staveb (poslední zničena požárem v roce 1787), na které zřejmě dispozičně navazuje. Také tato synagoga byla užívána k bohoslužbám až do uzavření za války. V roce 1994 byla restituována PZO a po několik let využívána Židovským muzeem jako depoziť. Synagoga v minulosti neprošla žádnou zásadnější přestavbou a zůstala v podstatě dobře dochována ve své původní podobě. Hlavním úkolem obnovy bude proto památková rehabilitace vnitřního prostoru včetně rekonstrukce dvouposchodové dřevěné galerie, svatostánku a bimy a restaurování cenné barokně-klasicistní nástěnné výmalby hlavního sálu. Obnoveny a restaurovány budou i místnosti bývalé školy a obytné místnosti severní části budovy.

V hlavním sále synagogy bude instalována stálá expozice na téma „Prameny judaismu“. V obytné části budovy bude umístěna výstava věnovaná historii místní židovské obce a jejím rodákům. Brandýs bude sloužit rovněž jako východisko k návštěvě dalších židovských památek regionu (Libeznice, Zlonín, Kostelec n. L., Lysá n. L., Jirny, Přistoupim, Nymburk, Kovanice).

Nová **synagoga v Úštěku** byla postavena roku 1794 na skalním ostrohu jako věžová klasicistní stavba z pískovcových kvádrů. Její zvláštností je učebna židovské školy a příbytek kantora, umístěné v suterénu budovy. Při obnově synagogy v roce 1851 byla na severní straně přistavěna novorenesanční předsíň, synagoga byla zvýšena a hlavní sál opatřen novou výmalbou s maurskými motivy. Po válce uzavřená synagoga rychle chátrala, propadla se střecha a budova byla určena k demolici. Roku 1993 převzala budovu FŽO v ČR, která v letech 1995–2003 provedla její úspěšnou obnovu. Do projektu revitalizace byl zařazen především vedlejší **rabínský dům** č. 96, vícekrát přestavovaná pozdně klasicistní stavba z poloviny 19. století, kde byl příbytek rabína a židovská škola. Hlavním cílem projektu v této lokalitě je důsledné odvodnění základů synagogy. Druhým úkolem bude památková obnova nevhodnými opravami deformovaného rabínského domu. Po obnově bude do místností bývalého rabínského bytu a školy rozšířena stávající expozice v suterénu synagogy, věnovaná židovskému školství a vzdělávání; v přízemí pak bude představena historie obce v Úštěku. Jako regionální centrum židovské kultury nabízí Úštěk také návštěvu židovských památek v okolí (Litoměřice, Lovosice, Terezín, Třebívlice, Radouň, Budyně, Libochovice, Roudnice, Teplice, Ústí, Děčín, Česká Lípa).

K jedné z nejpřítažlivějších lokalit z hlediska židovských památek a historie patří bezesporu také **Jičín** – město **Jakoba Baševiho** a **Karla Krause**. V letech 2003 až 2008 zde proběhla úspěšná obnova synagogy. FŽO zde díky pochopení jičínské radnice v minulých letech získala od města také budovu bývalé **židovské školy**, zdaleka nejvyšší a největší budovu ve zdejší Židovské ulici. Tato pozoruhodná pozdně empirická stavba byla zbudována na místě starších domů po velkém požáru v roce 1840, kterému padla za obětí zčásti synagoga, celá Židovská ulice a velká část města. Židovská škola byla postavena po roce 1840 jako výstavný dvouposchodový dům s polokruhovým hlavním schodištěm zdůrazněným mohutnými dórskými sloupy a litinovým zábradlím, s menším dvorním traktem a pavlačovým průčelím

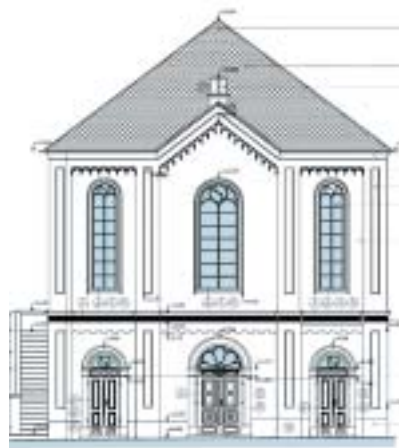
do dvora. V minulosti se v ní nacházela rovněž zimní modlitebna a jednací místnost představenstva obce, takže vlastně sloužila i jako obecní dům židovské obce. V jičínské židovské škole budou obnoveny čtyři místnosti v přízemí a čtyři pokoje v prvním patře, včetně restaurování původní výmalby a rekonstrukce kachlových kamen. Záměrem federace je od počátku zde zřídit kulturní a informační centrum, které bude tvořit zázemí nedaleké synagogy a současně poskytovat prostory pro širší společenské aktivity (přednášky, výstavy apod.). Hlavní náplní však bude rozsáhlá expozice o židovské literatuře 19. a 20. stol. v českých zemích, jejích hlavních osobnostech a žánrech v českém i německém jazyce. Zvláštní pozornost bude věnována zejména osobnosti a dílu zdejších rodáků a spisovatelů Karla Krause (jehož dědeček byl předsedou zdejší obce) a Ernsta Pollaka. Zárukou úspěšného využití obnovených prostor poskytuje dlouhodobá činnost zdejšího občanského sdružení Baševi a četné další významné židovské památky regionu (Mladá Boleslav, Turnov, Hořice, Nový Bydžov).

NEJSTARŠÍ PAMÁTKY HISTORISMU 19. STOLETÍ

V **NOVÉ CEREKVI** u Pelhřimova vznikla koncem 17. stol. menší židovská obec, v jejíž modlitebně se scházeli rodáci z celého okolí. Krátce po revolučních změnách roku 1848 se zdejší židovská obec rozhodla na místě staré dřevěné modlitebny postavit na venkovské poměry neobyčejně mohutnou **synagogu** ve stylu raného historismu podle projektu místního stavitele Štěpána Walsera z Čížkova. Mohutné kamenné trojlodí synagogy s apsidou bylo zbudováno během roku 1855 a synagoga zasvěcena 31. ledna 1856. Výrazná historizující budova se středověkými a orientálními prvky se spolu s farním kostelem stala dominantou městečka. Interiér, obklopený ze tří stran zděnými ženskými galeriemi na masivních pilířích, je neobyčejně světlý. Stavební řešení navazuje na tehdy známé vzory (synagoga v Kasselu), nicméně provedení a styl jsou zcela jedinečné. Památková obnova této pozoruhodné stavby bude řešit problém s obnovou vnějšího pláště vysoké budovy, zdobené dekorativními keramickými segmenty. Také zde bude hlavním problémem, jak natrvalo odstranit vlhnutí kamenných zdí, náročná bude i výbava zdevastovaného interiéru. Po dokončení bude v přízemí i na galeriích instalována stálá expozice věnovaná architektuře synagog v českých zemích, protože právě tato synagoga poskytuje velmi časný a za-

jmavý příklad vývoje synagogální architektury v 19. století.

Nejzápadnější lokalitou revitalizace je **PLZEŇ**, kde byla do projektu zařazena obnova **Staré synagogy** a **domku šamese** na dvorku sídla současné židovské obce ve Smetanových sadech. Zatímco Velká synagoga (1888–1892, arch. M. Fleischer, E. Klotz) se stala díky své velikosti, umístění na hlavní třídě a obecně navštěvovaným koncertům jednou z nejznámějších židovských památek v Čechách, Stará synagoga, z hlediska památkového i současného využití snad ještě zajímavější, zůstávala v jejím stínu. Byla zbudována v letech 1857 až 1859 architektky M. Stelzerem a Wiesnerem a je jednou z nejstarších dochovaných synagogálních staveb v novorománském slohu u nás. Její exteriér je celkem střídmý, skrývá však velmi zajímavý interié. Jsou to především unikátní a dobře dochované dvouposchodové dřevěné galerie po obou stranách podélného prostoru, na západě spojené zděnými balkony a dvěma šnekovými schodišti v průčelí. Vzhledem k tomu, že synagoga se již po otevření Velké synagogy příliš neužívala, zůstala uchráněna novějších stavebních zásahů, ale její interié byl časem zbaven veškerého zařízení a výzdoby. Hlavním úkolem rehabilitace památkové stavby bude obnova vnějšího pláště a oken do původní podoby, restaurace dřevěného kazetového stropu a dvojitých galerií, obnova nástěnné výmalby a rekonstrukce podlahy hlavního sálu. Za-

Stará synagoga v Plzni.

tímco hlavní sál bude věnován jako dosud kulturním programům a krátkodobým výstavám, na obou prostorných galeriích bude instalována expozice věnovaná židovským tradicím a zvykům. Podrobně připomenuty budou rovněž historie a památky někdejších četných židovských obcí v západočeském regionu.

Synagoga v **KRNOVĚ** nacisté nevypálili a nezbořili jen náhodou: hned po obsazení

Sudet ji radní proměnili v tržnici. Byla postavena v roce 1871 na východním obvodu městského jádra, na místě zbořených hradeb; její podobu navrhl místní stavitel v novorománském slohu se dvěma věžemi ve východním průčelí podle starší Foersterovy synagogy v Bzenci (z roku 1868). Je to nejmladší, ale také největší stavba celého projektu. Po roce 1960 byla využita jako sídlo archivu, zůstala uchráněna zásadnějších přestaveb a utrpěla pouze kompletní devastací interiéru a ztrátou veškerého zařízení. Rehabilitace památkové podstaty bude spočívat především v obnově interiéru včetně rekonstrukce zbořeného svatostánku podle dvou dochovaných fotografií, restaurace dřevěného stropu, arkád galerie, původní výmalby a také obnově plynových lustrů a nástěnných svíců.

Pro rozlehlou krnovskou synagogu, která bývala centrem mladé židovské obce a rychle se rozvíjejícího průmyslového regionu, bylo vybráno téma „Židovští průmyslníci a vynálezci“ zejména v severo- a středomoravském regionu, které bude instalováno na galerii synagogy a představí nejdůležitější židovské podnikatele, výrobce a vynálezce ze všech hlavních oblastí průmyslu v 2. polovině 19. a na počátku 20. století. Expozice bude doplněna menší výstavou věnovanou historii zdejší židovské komunity a historii Židů v Osoblaze a Opavě a jejich osobnostem, ale také připomínce koncentračních táborů v Bruntále a Světlé. Vedle synagogy se počítá i s obnovou dochovaného židovského hřbitova z roku 1873 s četnými secesními náhrobky.

REGIONÁLNÍ CENTRA ŽIDOVSKÉ KULTURY

Všech 10 uvedených památkových objektů bude po dokončení stavební obnovy, vybavení interiéru a instalaci stálých expozic v září 2013 otevřeno veřejnosti s podrobně stanoveným programem z různých oblastí židovské kultury na dalších 5 let. Budou se v nich konat koncerty židovské hudby, přednášky k různým tématům, krátkodobé a putovní výstavy, projekce filmů s židovskou tematikou, divadelní představení a jiné performance, workshopy a vzdělávací exkurze na téma architektury synagog a historie židovských obcí v regionu. O provoz nových regionálních center židovské kultury budou pečovat občanská sdružení a jednotlivci v místě samém.

ARNO PAŘÍK, JIŘÍ DANÍČEK

(Jako ilustrace jsou použity pohledy a řezy z projektové dokumentace pro Revitalizaci židovských památek.)

ZBYTEK EVROPSKÉHO SVĚDOMÍ

Nakladatelství Academia vydalo výběr z textů Josepha Rotha napsaných v emigraci

Joseph Roth (1894 Brody–1939 Paříž) patří k velkým autorům první poloviny 20. století. Jeho dílo se prosadilo v evropském a s jistým časovým odstupem i ve světovém kontextu. A to přesto, že se ve svých románech i povídkách zabýval především světem střední Evropy, přesněji řečeno světem habsburské monarchie. Roth za něj bojoval v první světové válce, věnoval mu své nejlepší romány (Hotel Savoy, Pochod Radeckého, Tarabas, Kapucínská krypta) a v jistém smyslu se dá říci, že za něj – rok po anšlusu, násilném připojení Rakouska k nacistické třetí říši – položil ve francouzském exilu i život.

Mohlo by se zdát, že se jedná o jednoho z mnoha snů, kteří žijí z nostalgických vzpomínek a idealizace minulosti a přítomnost ignorují. Tak tomu ovšem v Rothově případě naprosto není. Taková není ani jeho próza a dosvědčuje to i druhá (a větší) polovina jeho díla, kterou tvoří novinové články a fejetony. Tento německy píšící autor původem z haličského štetlu byl i mimořádný žurnalista přesného vidění, obdařený schopností vyhnout se povrchnosti a zběžnosti, která k novinářskému řemeslu často patří. Fejetony a články psal zejména do Neue Berliner Zeitung, Frankfurter Zeitung, ale i mnoha dalších německojazyčných novin, mimo jiné i do deníku Prager Tagblatt.

V mládí měl jistou dobu blízko k levici, ale postupně se do jeho politických postojů promítlo poznání, že jediná vlast, kterou kdy měl, bylo Rakousko-Uhersko, a přivedlo ho k sympatiím s programem rakouských legitimistů. Ale ani zde nepodléhal iluzím: „Z ukrutné vůle dějin byla rozdracena má stará vlast, rakousko-uherská monarchie. Miloval jsem ctnosti a přednosti této vlasti a dnes, protože jsou mrtvé a ztracené, miluji i její chyby a slabosti. Měla jich mnoho. Odpykala to svojí smrtí. Miloval jsem ji, tuhle vlast, která mi dovoľovala, abych byl zároveň vlastenec a světoobčan, Rakušan a Němec mezi všemi ostatními rakouskými národy.“

Svou mladickou vzpuru proti habsburskému režimu komentoval slovy: „Čas mi dal za pravdu – což ale neznamená, že jsem pravdu měl.“ *„Lze říci, že v tomto hořkém aforismu se skrývá esence Rothova přístupu ke skutečnosti – setrvávání v pozicích, které jsou pozicemi hodnot, bez*

ohledu na to, zda jsou tyto pozice ztracené a hodnoty zesměšněné a opuštěné.

Dokladem toho je i poslední fáze autorova novinářského díla, texty napsané v emigraci, do které Roth odešel 30. ledna 1933, týž den, kdy byl Adolf Hitler jmenován říšským kancléřem.

S výběrem z tohoto období se můžeme seznámit díky nakladatelství Academia, které ho vydalo v překladu Ondřeje Sekala pod názvem Filiálka pekla na zemi – spisy z emigrace. *Evropa, která se sune odevzdane do nacistické pasti, je zde zachycena stejně přesvědčivě a jasnozřivě jako nacisté a jejich praktiky i cíle. Občas se čtenář musí přesvědčit, že články byly opravdu na-*

Nedělitelný a neoddělitelný – heslo na znaku rakousko-uherské říše.

psány a publikovány před válkou, tak přesné jsou Rothovy postřehy a závěry. To je jedna poloha knihy. Tou druhou je autorova (úspěšná) snaha vydržet až do konce v pozici, již definuje takto: „Můžeme jen s námahou odejít ze země, jejichž státní občanství s sebou vlečeme. Ale z doby, ve které jsme se narodili, nemůžeme nikdy uniknout, jediné smrtí. Ať už jdeme ‚nalevo‘, nebo ‚napravo‘, nebo zůstáváme ve ‚středu‘, ať už jsme oblečeni rudě, zeleně, modře, mluvíme hindustánsky, či kalmucky: jsme všichni děti této doby, jí poznamenání a ještě více: jí oceňování. Naše epocha je naší vlastí, naši ‚státníci‘ by se měli jmenovat ‚časníci‘. A je naší povinností, naším zákonem, zárukou naší budoucnosti, abychom pracovali jako doma, a tedy zdolmácněli v těch sektorech, o nichž víme, že je v nich doma dobro, a ze kterých slyšíme jeho hlas. Dokonce i v naší epoše má dobro jeden sektor. To by byl náš domov, náš opravdový domov. Domov máme jen tehdy, když jej nalezneme; to znamená, když zaslechneme volání dobra.“

Vlast, domov. To byly hodnoty, které Joseph Roth po celý život hledal a stavěl je proti agresivnímu nacionalismu a proti, řečeno jeho slovy, „stupidní lásce k ‚rodné hroudě““. Zemřel v exilu, v hotelovém pokoji, vpředvečer největší a nejničivější války v dějinách. jd

MÍSTO ČLÁNKU

Milá redakce,

ptáte se mne, jestli bych po pauze, která vám připadá neoprávněně dlouhá, nechťl opět uveřejnit nějaký článek. Nejsem už s to psát články, u nichž se musím obávat, že by mohly prozradit stupeň pesimismu, který – jakkoli je v souladu s pravdou – není vhodné dávat najevo. Neexistuje pro mne – abych použil výraz z naší branže – „téma“, jež by mi dovolilo zakončit ten článek oním minimem důvěry, kterou vyjádření v časopisu samozřejmě potřebuje. Čtu s velikým obdivem aktuální články německých spisovatelů. Skláním se před šlechetností, která se vyjadřuje v rezolucích, protestních telegramech, v účasti na kongresech, na nichž jsou hájeny lidské hodnoty, v pamfletech, které se snaží demaskovat vůdce a nepřátele Evropy, v člancích, kritikách a glosách, v nichž se denně vyjadřuje úctyhodná, vzletná víra v onen proslulý „zbytek evropského svědomí“. Nuže, já na tento „zbytek evropského svědomí“ nevěřím. Nevěřím rovněž v účinnost oněch skromných pokusů o útěchu, které sestávají z historických ohlednutí na temná období dějin a vyúsťují ve více či méně zastřené nabádání, abychom nepropadali zoufalství: především to vypadalo skoro tak jako dneska. Vzpomínka na sice uplynulá, ale – jak vidno – nikterak překonané neštěstí není s to zmírnit mé neštěstí přítomné...

Pochybují však ostatně o tom, že se v celé evropské historii najde období, jež by bylo možno srovnat s naším. Mezi všemi temnými a krutými lidmi, kteří jsou zvěčněni v panoptiku evropských dějin, nevidím jediného, který by měl ony typické znaky současných tyranů: totiž ubohost osobnosti. Dokonce jejich zbabělost je bez substance! Jejich lež není jen produktem nedostatku fantazie: má v sobě i ve své beztvorosti cosi nepřekonatelně infantilní-

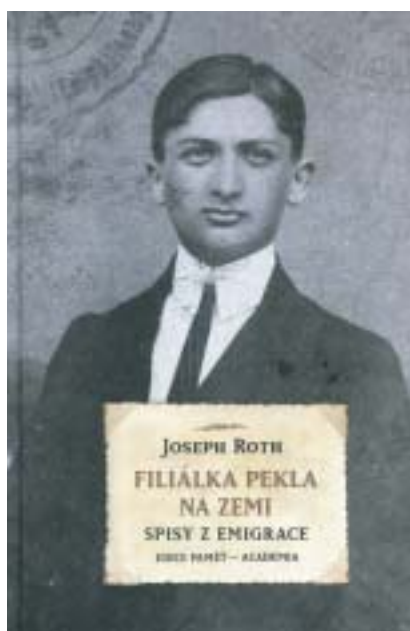
ho. Psychotický charakter těch, kteří dnes (ne snad ovládají, nýbrž) paralyzují a narotizují svět, není správně charakterizován schizofrenií, cirkulární pomateností, paralyzou, paranoiou. Jako by se zde spíše jednalo o nový psychotický fenomén, jistý druh vleklé puberty, zastaralé pohlavní nezralosti, vzrostlé, či dokonce přebujelé nemužnosti s klamavými vnějšími znaky mužnosti (jako především mutace). Kdysi měly hrůzy světa substanci, jak se mi zdá. Zuřivec byl krutý, vrah krvežíznivý, hanebník prolhaný, travič prohnáný, svůdce lstivý. Pojmy krutost, krvežíznivost, prolhanost, prohnánost, lstivost byly přímo vzorové, příkladné, jestli se to dá o neřestech říci. Kdyby nebylo působení dnešních tyranů tak hmatatelné, člověk by byl skoro v pokušení jejich strašlivosti tak docela nevěřit. Když člověk vidí výrostka se samopalem v ruce, má sklon se domnívat, že jde o zdařile napodobenou hračku. Při pohledu na ozbrojené mentální výrostky je nám také tak.

Tento můj názor o soudobých držitelích moci by mi ovšem nemusel bránit ve víře v onen proslulý zbytek evropského svědomí. Nicméně ti, které tato moc nyní *zneuctila*, mi připadají právě tak nepřístupní rozumné domluvě jako tyrané. Jejich naděje jsou z rodu chimér, jejich plány nemohou mít žádný cíl, a i ti mezi nimi – a je jich mnoho –, kteří „z principu“ nevěří na zázraky, žijí už jen z *nepřiznané víry v nějaký zázrak*. Nikdy ještě nešli lidé vyvolení k znásilnění tak vlídně vstříc svým znásilňovatelům! Nikdy ještě nebyl takový nával jatečního dobytka před obětí! Dobře zaopatřený, nespátatelný spočívá „zbytek evropského svědomí“ pravděpodobně u Sedmi evropských mudrců.

Jaké to hemžení v tomto světě, hodinu před zánikem! Ministři, poslípáci Evropy, pádí od jedné ztracené varty ke druhé a z trosek raší nové neštěstí! Všechny státy spolu udržují „přátelské vztahy“. Jejich přátelské vztahy se v podstatě omezují na to, že je spisovateli na volné noze zakázáno nazývat hlavu nějakého státu koňským handlěm, když jím náhodou doopravdy je; dále na zásadu takzvaného nevměšování, to jest, že obyvateli Müllerovi z prvního pátra je zakázáno vyjít do druhého patra, když tam obyvatel Meier utlouká své dítě k smrti. Je jen *jedna* hlava státu na světě, kterou je dovoleno urážet, a to je něguš z Habeše. A je jen *jeden* stát, do jehož vnitřních záležitostí je dovoleno se vměšovat: to je Gdaňsk. A toto vměšování je dovoleno jen *jednomu* sousedu: totiž Německu. Ve světě, v němž je momentálně nejstabilnější ze všech měn zrovna ta, která vlastně neexistuje, totiž německá

říšská marka, bych chtěl prozatím tisknout aktuální články pouze v časopise, který nevychází.

Ideální časopis! V něm bych mohl koňského handlěfa nazývat koňským handlěfem, ministra tlampačem, porážku proletariátu porážkou, demokracie záminkami pro nedostatek diktátorů, diktatury záminkami pro nedostatek rozumu. Společnost národů shromážděním, ve kterém od jeho založení byla nejdůležitější událostí zbytečná sebevražda jednoho židovského žurnalisty, monarchii Habsburků v Rakousku jistou porážkou prušácké ideologie třetí říše, vatikánskou politiku konkordátu neštěstím, „jiné Německo“ dosud neznámým druhem faty morgány, kterou mohou

zahlédnout pouze němečtí idealisté, a konečně světoznámého vojáka světové války frajtre!

Jak říkám: ideální časopis! Bez starosti o trýzeň čtenářů bych mohl zvolat k oněm „navzdory všemu doufajícím“, že nad svými optimistickými zvěstmi často zapomenají tu jedinou, která se pro ně hodí, totiž zvěst: *Vae victis!* K předvídaní budoucnosti už není zapotřebí prorockých darů. Budoucnost se čte „sama od sebe“ z tváří každodenně fotografovaných nádražních politiků; zjevuje se v tajuplné se tvářící činnosti státníků, která vydává prolhaná komuniké; státníků, s nimiž už není o co stát a jejichž mysteriózní banalita je ještě pyšná na to, že vystřídala údajně nebezpečnou tajnou diplomacii. Budoucnost spočívá na smlouvách, z nichž jedna každá je svým vlastním dementi a jejichž ratifikace už skoro vypadá jako porušení smlouvy. Budoucnost zrazují obchodní cestující se sektem, kteří se stávají vyslanci na dvorech ctihodných dynastií a uzavírají

námořní smlouvy s těmi flotilami, kterým byli od přirozenosti předurčeni prodat dávku značky Henkell Trocken. Jaké to iluze obětí, které se domnívají, že unikly svým katanům, a těch, které své katany očekávají, zatímco jsou přesvědčeny, že je hodlají odrazit! Zbabělost si říká opatrnost, útek strategický ústup, rezignace se přestrojuje za důstojnost, bitý už nekřičí, protože si namlouvá, že pokud nekřičí, nedostává žádné rány, uražený se obrací k tomu, kdo ho uráží, zády, aby také ona, nejenom obličej, dostala svůj díl ran. Poté se otočí a chopí se přátelsky podané ruky, která vězí v pruské holince, ruky, která kope, jak to jinak dokážou pouze nohy. Řím putuje do Wartburgu a saský král od Baltu Widukind Rosenberg zvěstuje spásu. Je to hodina před koncem světa, nebo latinsky, *pax germanica*, jejímž otcem je furor teutonicus. Tam, kde se rozprostře, barví se tráva krví.

Všechno to nebo většinu z toho bych nemohl blíže vylíčit v časopise, který má publikum. Bylo by to také bezúčelné, protože, jak už bylo řečeno, nevěřím, že slovo má ještě *bezprostřední* „aktuální“ sílu, dokonce ani tam, kde není podrobena žádnému druhu státní cenzury či redakčních pochybností. Sedmi evropským mudrcům nevyprávím nic nového. K sedmdesáti milionům těch ostatních mluvím nadarmo. Co zmůže mé slovo proti dělům, tlampačům, vrahům, pošetilým ministrům, bezradným diplomatům a hloupým žurnalistům, kteří vnímají beztak zmatené hlasy tohoto babylonského světa skrze norimberský trychtýř?

Pokud chcete, zveřejněte tento dopis jako opravdu „otevřený“ – místo článku.

Ve smutné rezignaci Váš Joseph Roth
Das Neue Tage-Buch (Paříž),
17. 10. 1936

* * *

ZÁDUŠNÍ MŠE

Jeden svět zemřel, a svět přeživších mu neposkytne ani důstojný pohřeb. Rakousku nikdo nevěnuje mši ani kadiš, modlitbu za mrtvé. Vatikán by měl rozeznít všechny zvony, ale je bezmocný jako synedron a nadto se každým dnem stále více připodobňuje ghettu. Evropský kulturní svět by měl uspořádat takřkajíc pohřeb první třídy, v nejvlastnějším smyslu toho slova „státní pohřeb“; ale podobá se chromému, který v kolečkovém křesle má držet stráž u mrtvého vedle katafalku. Pruská holinka dupe po nejstarším evropském státě. Štěpánskou věž, která zůstala po pár století ušetřena pŭlmesíce, brzy promění hákový
(pokračování na str. 17)

POVÁLEČNÁ HISTORIE ŽOP

Na okraj výstavy v Jeruzalémské synagoze

V polovině září byla na galerii pražské Jeruzalémské synagogy otevřena výstava *Židovská obec v Praze od roku 1945 po dne-*

z ateliéru Znamení čtyř – architekti, s. r. o., a výstavu realizoval STATUS stavební, a. s. Výstava vznikla za finanční podpory Ma-

Schodiště na galerii s úvodním panelem výstavy. Foto Arno Pařík.

šek, která je prvním připomenutím tohoto problematického a v mnoha ohledech dosud neznámého období. Kvůli omezenému prostoru autoři volili spíše kolážovou prezentaci hlavních událostí a osobností jednotlivých období, do nichž se jim podařilo vtěsnat i některé osobní příběhy. Doba byla poznamenána všudypřítomným, ale většinou neviditelným násilím totalitní moci. Na některých fotografiích se tato skrytá historie zdá být patrná – ve výrazech a postojích lidí, v jejich mlčení a rozpačitosti gest. Tento rozpor mezi realitou a životem si při posuzování dokumentů tohoto období musíme připomínat, protože byl v tehdejší schizofrenii života stále přítomen.

Nespornou zásluhou pořadatelů je shromáždění značného množství dosud neznámých fotografií a dokumentů, výběr těch nejzajímavějších z nich (i z hlediska jejich výtvarné hodnoty) a jejich doplnění stručnými a výstižnými úvodními texty. Většinou málo známé fotografie a dokumenty se podařilo shromáždřit ze dvou desítek institucí a téměř čtyřiceti soukromých archivů a rodinných alb rodáků a jejich potomků po celém světě. Výzkum vedl a scénář výstavy zpracoval dokumentarista Martin Šmok, řešení navrhl Richard Sidej a Anna Krajzarová

gistrátu hl. města Prahy a Nadace Židovské obce v Praze.

OBNOVA PRAŽSKÉ OBCE (1945–1947)

Jádro výstavy na severní galerii synagogy tvoří fotografie a dokumenty na sedmi panelových sloupech. Obsahově nejbohatší je první poválečné období, naplněné úsilím o obnovu pražské židovské obce pod vedením Fr. Friedmanna a Arnošta Frischera. Na panelech se můžeme seznámit s osobnostmi jako Hanuš Rezek, polní rabín čsl. jednotek v Anglii a na Blízkém východě, nebo Adolf Beneš, do jara 1948 ředitel čsl. pobočky JDC. Na využití židovských matrik pro identifikaci přeživších pracoval tým vedený Jaroslavem Šmolkou. V září 1945 byla založena Rada židovských obcí, jejímž předsedou se stal Kurt Wehle, který až do začátku roku 1948 statečně bojoval s vládou a ministerstvy o navrácení konfiskovaného majetku židovských obcí (na konci výstavy je možno zhlédnout část jeho svědectví, natočeného krátce před smrtí v roce 1995). Další kauzou byly problémy s restitucemi, doložené na příkladu pražského obchodního domu ARA (Perla) a varnsdorfské textilky Beerových, znárodněné za pomoci stávek zaměstnanců a odborářů již v roce 1947. Fo-

tografie připomínají návštěvu vrchního aškenázského rabína Palestiny Jicchaka Haliviho Herzoga na pražském zasedání WJC v roce 1946 a návrat vrchního rabína Gustava Sichera z Palestiny v roce 1947.

Většina fotografií z tohoto období pochází z archivu JDC, který se významně podílel na obnově poválečného života ve většině zemí střední a východní Evropy – zachycují rozdílení humanitární pomoci, obnovu sirotčince a školy v Belgické ulici, starobinec na Hagiboru, košer jídelnu v Nekázance nebo karlínskou synagogu. Pod titulem *Přestupní stanice Praha* je připomenuta úloha Jointu při poválečném transferu téměř 250 000 uprchlíků z Polska, Maďarska a Rumunska přes československé území na Západ. Najdeme zde fotografie z táborů v Náchodě a Broumově i z málo známých dětských zotavoven v Hloubětíně a Dáblicích. Naděje poválečného období dobře ukazuje propagační snímek JDC z roku 1947 *Židé v Československu* se záběry obnovy školy v Belgické ulici, domovů pro staré v Karlových Varech a Poděbradech, léčení nemocných v tatranském sanatoriu či z nově založeného dřevozpracujícího družstva v Galantě. Snímek lze vidět v závěru výstavy.

„RUDÍ PŘICHÁZEJÍ“ (1948–1958)

V atmosféře nadějí proběhl v Praze v létě 1947 ještě Mezinárodní festival mládeže s palestinskou delegací, která s rozvinutými izraelskými prapory a transparentem s nápisem „Pryč s britským mandátem“ pochodovala v průvodu po Praze. Vzápětí po únorovém převratu na obci vznikl Akční výbor Rady židovských náboženských

Dr. Kurt Wehle (vlevo) a ředitel JDC Gaynor Jacobson vítají konvoj s humanitární pomocí ze Skandinávie. Z archivu G. Jacobsona

obcí (pod vedením Laury Šimkové), který ihned převzal veškeré pravomoci židov-

ských obcí. Následující oddíl nazvaný *Soudruzi sionisté* je věnován krátkému období spolupráce zástupců *jišuvu* s protagonisty pražské komunistické vlády. Jednání o nákupu zbraní a letadel po vyhlášení ne-

Expozice. Foto Arno Pařík.

závislosti Izraele proběhlo nepochybně se souhlasem Moskvy a přineslo Československu cenné devizové rezervy. Příprava a nasazení čsl. vojenské jednotky v Izraeli, vedené plukovníkem Sochorem, skončilo jak známo jinak, než se očekávalo – až na pár výjimek tam celá jednotka zůstala.

Oddíl pod titulem *Sionista je náš nepřítel* je věnován procesu s „protistátním spikleneckým centrem“ Rudolfa Slánského v listopadu 1951 a soudobé antisemitské propagandě, doložené seznamy popravených, nenávistnými rezolucemi pracujících či karikaturami imperialistů z *Dikobrazu*. Výstižně události dokresluje televizní diskuse s prvním izraelským velvyslancem v Československu Arijem Kubovym, který po svém vyhoštění vzápětí po procesech vysvětluje americké veřejnosti antisemitský charakter východoevropských procesů a schizofrenní chování komunistických režimů – jejich antisemitismus a současný zákaz vystěhování Židů. Příčinu vidí v hledání obětního beránka za rychlý ekonomický úpadek těchto států a politickém spojenectví s arabskými zeměmi.

Procesy měly nečekaně široký dopad a vlna lidového antisemitismu se dotkla patrně všech židovských obyvatel republiky. Následovaly procesy se skupinami a jednotlivci za údajnou špiónáž a podvracení republiky, za pokusy o útěk nebo akce typu „Zlatá husa“ a „Dana“, postihující příjemce zahraniční podpory Jointu. Tehdy také došlo k zabavení Hagiboru a přemístění jeho starých obyvatel do Mariánských Lázní a zatčení jeho představených, doloženému dokumenty z Archivu

bezpečnostních složek ČR (plný rozsah a formy tehdejších perzekucí nebyly dosud probádány). S atmosférou protižidovské hysterie nejspíše souvisel odstřel vnohradské synagogy 15. 6. 1951, bourání libeňského ghetta a zavezení starých židovských hřbitovů v Libni a na Olšanech; rozhodně tyto zásahy usnadnila.

OBLEVA A „ZLATÁ ŠEDESÁTÁ“ (1958–1968)

I náboženský život byl podřízen tuhé regulaci, bylo třeba si brát volno na oslavu šabatu a předem žádat o místenky do synagogy. V oddíle *Rabíni temných let* najdeme na vynikajících fotografiích Jana Lukase z roku 1958 vrchního rabína Gustava Sichega, další zachycují impozantní tvář a postavu rabína Richarda Federu, po válce činného opět v Kolíně a od r. 1953 v Brně, stejně jako v Čechách působící rabíny Benedikta Farkaše a Emila Davidoviče (chybí ale fotografie kantorů a *minjanů* tehdejších mimopražských obcí). Jakési tání koncem 50. let dokládají první propagační materiály Čedoku, inzerující opět návštěvu pražských židovských památek, snad také mladičký Karel Gott, zpívající na oslavě Chanuky na Židovské radnici.

Na trzyně v Terezíně: (zleva) rabíni Davidovič, Feder, Sicheg, Farkaš. Snímek poskytl A. Lutwak.

Na Liblickou konferenci v roce 1963 navázala kafkovská výstava v Památníku písemnictví v roce 1964 a s ní spojená návštěva Maxe Broda na židovské obci v Praze, zachycená na několika fotografiích. Následovala památná návštěva básníka Allena Ginsberga na Starém židovském hřbitově a jeho zvolení králem studentských majáles (1965). V témže roce Židovské muzeum obnovilo přednášky, koncerty a krátkodobé výstavy ve Španělské

synagoze, které se zde konaly až do roku 1970. Vyvrcholením pražského jara na židovské obci bylo dlouho odkládané *Millennium Judaicum Bohemicum* k výročí tisícileté přítomnosti Židů v Praze a otevření stejnojmenné výstavy ve Vysoké synagoze (viz *Roš chodeš* 3/2011). Neobyčejně otevřený projev Jana Wericha na jejím zahájení 29. 4. 1968 si návštěvník může poslechnout v závěru výstavy. Paměťhodných událostí „krizového období“ bylo ovšem daleko více, většina z nich ale nemohla být ani zmíněna. Není příliš připomenuta ani ruská okupace a nová vlna emigrací, tentokrát hlavně první poválečné generace.

„NĚKDO VŽDYCKY ZŮSTANE“ (1969–1989)

Vlastně nejchudší a nejméně zajímavé se zdají poslední oddíly výstavy, sledující truchlivou atmosféru normalizace: emigroval mladý rabín Tom Salomon (později činný ve Westminsterské synagoze v Londýně), stejně jako ostatní „děti Maiselovky“. Po desetiletí suploval v rámci možností pražského rabína vrchní kantor Viktor Feuerlicht, který se svými přáteli udržoval bohoslužby ve Staronové syna-

goze, zatímco do Jeruzalémské chodilo i na svátky stále méně lidí. Nad pražskou obcí se rozhostilo nerušené ticho, stejně jako nad celou tehdejší Prahou. Jen Artur Radvanský a Míša Vidláková se starali o stále se zmenšující skupinu mládeže. Jakýkoli zájem a aktivita byly utlumeny již v zárodku, jen v soukromí přežívaly kroužky domácího studia hebrejštiny jakko reakce na zákaz výuky hebrejštiny na jazykové (pokračování na str. 17)

Juspa Šamaš:

ŽIVOT JAKO SLUŽBA OBCI

Jak přídomek Juspy Šamaše z Wormsu (1604–1678) naznačuje, sloužil po více než čtyřicet let jako sekretář (*šamaš*) své domovské židovské obce. Na rozdíl od ostatních obecních sluhů, jejichž osudy i jména dávno upadly v zapomnění, Juspa díky svým písmáckým sklonům vstoupil do dějin židovské literatury i historiografie.

Narodil se v hesenském městě Fulda, kde také 13. adaru rišon roku 5377 oslavil svou bar micva. Roku 1623, když mu bylo devatenáct let a když se naplno rozhořela třicetiletá válka, přestěhoval se navzdory nebezpečí do Wormsu v Porýní, aby mohl studovat v místní ješivě u slavného učence a kabalisty Jaakova Loanze. Snad právě Loanz, jenž byl potomkem slavného štadlana (obecního vyjednavče) Josla z Rosheimu, podnítil mladého Juspu k tomu, aby zasvětil svůj život službě židovské obci a stal se kronikářem staroslavné obce na počátku jejího úpadku, způsobeného poryvy válek mezi katolickými a protestantskými zeměmi tehdejší Evropy.

DVA SPISY

O Juspově životě mnoho nevíme. Ve věku jedenadvaceti let se ve Wormsu oženil s dívkou jménem Feierchen, pocházející z dobré místní rodiny. Tato skutečnost jistě hrála roli v jeho jmenování šamašem – zřízcenem a současně písařem a sekretářem wormské obce. V Juspových spisech nalezneme čas od času zmínky o detailech jeho života, nikdy však nezmiňuje, že by se věnoval obchodu nebo jiné činnosti mimo své obecní povinnosti. Na druhou stranu je zřejmé, že se brzy stal jakousi živoucí duší obce, jejímž každodenním životem byl zcela pohlcen a současně jej významně ovlivňoval. Ze své funkce byl například odpovědný za buzení židovských mužů k ranní modlitbě, stejně jako za jejich svolávání k různým obecním shromážděním, oslavám, svatbám a pohřbům. Z funkce obecního písaře mu připadla povinnost zaznamenávat významné události obce do svazku zvaného *Pinkas ha-kehila*, jenž obsahoval vedle událostí hodných záznamu pro budoucí generace i zápisy každodenní povahy – obchodní transakce mezi členy obce, např. prodeje domů, nájmy obchodů. Juspa současně sloužil jako sekretář wormského rabínské soudu (*šamaš de-dajana*). Navíc připravoval dokumenty jako svatební smlouvy nebo rozvodové listy a spolupodepisoval

právní rozhodnutí soudu jako svědek. Měl za úkol zapisovat významnější události do obecního registru (*Pinkas ha-kehila*) a v případě nutnosti ještě prováděl obřizky a zastoupit dovedl i košer řezníka. Uprostřed plnění všech popsanych povinností si Juspa našel čas na sepsání dvou spisů nesmírného historického významu, nepočítaje další drobnější texty.

WORMSKÝ PINKAS

V Jeruzalémském Centrálním archivu pro dějiny židovského lidu je dochován drobný svazek o dvaceti stranách s třiceti osmi číslovanými sloupci, jež obsahují zejména

Synagoga ve Wormsu, dnešní stav. Foto J. Daniček.

záznamy obchodních transakcí mezi členy wormské židovské obce v letech 1656 až 1659. Protože v téže době sloužil Juspa jako obecní sluha a písař, lze předpokládat, že právě on jednotlivé události zapisoval. *Pinkas* je dokladem skutečnosti, že i po skončení třicetileté války byl Worms významným židovským centrem. Aktivita místních židovských obchodníků propojovaly Worms s Amsterdamem, Prahou nebo Vídní a obchod neprobíhal jen s židovskými, ale také s křesťanskými partnery. Historik Šelomo Eidelberg upozorňuje, že wormský *Pinkas* je důležitý také proto, že dokládá význam zapojení žen do ekonomického života židovských rodin. Ženy jsou uváděny jako spolupodílnice svých manželů nebo majitelky obchodů a vstupovaly do všech typů obchodních transakcí.

Zápisy dokumentují také relativně široký rejstřík židovských povolání. Vedle významného obchodu s penězi různých používaných měn bychom ve wormské obci našli zejména obchodníky s kůžemi a s vínem, prodejce šperků a oděvů. Někteří místní Židé se i v tomto období zabývali zemědělstvím (doložena je produkce obilí,

ovoce a koření), i když obecně bylo užívání půdy Židům všemožně znesnadňováno a vlastnictví přímo zakazováno. Častější byl proto obchod se zemědělskou produkcí nežidovských sedláků. Chudší Židé se živili jako podomní obchodníci. Uvedeme nyní pro ilustraci několik zápisů z wormského *Pinkasu*. Většina obchodních transakcí byla završena podle biblického vzoru (Rút 4,7 a *Jerušalmi* 1:5) uchopením a předáním drobného předmětu, symbolizujícího předmět transakce – *kinjan sudar* (doslova pořízení šátku).

Neděle 16. adaru 5416

(12. března 1656)

Paní Jochit (Jocheved) a její manžel Lejb Hönig předali kinjan sudar na znamení prodeje sedadla v mužské části synagogy. Jedná se o sedadlo, které je mezi kamenným sloupem a sedadlem, na kterém sedí Lejb Hönig. Hönigovi prodali toto sedadlo panu Chajimovi, a to včetně čtecího pultíku (štendr) připevněného na kamenný sloup.

Středa Roš chodeš adar šeni 5418

(6. března 1658)

Daniel prodal pozlacený stříbrný opasek svému zeti Zanvilovi. Opasek váží včetně přezky šedesát jeden lot. Také prodal jeden a šedesát loktů amsterodamské látky. Celková cena byla třicet říšských tolarů.

Středa večer 29. avu 5418

(28. srpna 1658)

Řezníci Fajviš a Jicchak se zavázali zaplatit sto třicet říšských tolarů Michaelu Gernsheimovi výměnou za dobytek. Mají možnost zaplatit až polovinu dluhu na Roš chodeš chešvan a druhou polovinu na Roš chodeš kislev 1659. Jinak mohou splatit celou sumu v hotovosti na počátku kislevu 1659. Mezi dobytkem byl jeden býk, kterého si řezníci nevěšimli. Michael je následně ujistil, že tento býk má hodnotu čtrnácti a půl říšského tolaru a váží čtyři sta liber. Pokud by Michaelova slova nebyla pravdivá, řezníci tohoto býka nekoupí a zaplatí pouze sto patnáct a půl říšského tolaru. Obě strany s touto podmínkou souhlasily, i když ji nezanesly do písemné smlouvy.

Neděle večer 17. tevetu 5419

(12. ledna 1659)

Vysoce vážený Moše Oppenheim a Zekli Elsas vstoupili do obchodního partnerství prostřednictvím kinjan sudar. Dohodli se, že Moše svěří Zeklimu osmdesát říšských tolarů na nákup peří. Partneři se budou společně podílet na ztrátě i zisku, včetně nákladů na obchodní cestu. Rovně rozděl-

lení ztráty i zisku se vztahuje i na další zboží, které Zekli za Mošeho peníze zakoupí.

ZVYKY WORMSKÉ OBCE

Spis, který Juspa nazval *Minhagim de-kehila kedoša Wermaiza* (Zvyky svaté obce wormské), je v mnoha ohledech posledním svého druhu a doceněn byl teprve moderními historiky. Juspa vyšel ze středověkého žánru *sifrej minhagim* – sbírek zvyků, jež zaznamenávaly zvyky židovských obcí určitého regionu (*Machzor Vitry* nebo *Sefer ha-ora*) nebo určitých učenců (*Minhagim Maharil*, viz *Rch* 8/2011). Juspova sbírka začíná popisem liturgie všedního dne, po níž následuje liturgie šabatová a sváteční, jejíž témata Juspa organizuje podle ročního cyklu od měsíce nisanu do adaru. Juspa také popisuje zvyky související se svatbou, obřizkou, vykopením prvorozeného (*pidjon ha-ben*) a oplakáváním zemřelých. Následují zvyky pojící se s oslavou ukončení studia traktátu Mišny nebo Talmudu, zákony a zvyky souvisejícími s rozvodem, rituálem *chalice* a novoluním (*Roš chodeš*). Juspa do své sbírky zařadil rovněž předpisy týkající se přípravy vína nebo másla. Ve srovnání s ostatními sbírkami minhagim je zajímavé zařazení popisu výběru a jmenování funkcionářů a zaměstnanců obce jako řezníka (*šochet*) nebo nočního hlídače.

Nepřekvapí, že Juspa věnoval zvláštní pozornost povinnostem šamaše – sekretáře a zřízence obce, tedy funkce, kterou sám po několik desetiletí zastával. Zajímavá je například povinnost budit každé ráno členy minjanu, aby se zúčastnili ranní synagogální modlitby. Juspa vždy brzy ráno vstal a zvláštním kladívkem klepal na okna nebo dveře určených domů a volal „šulen, šulen“ (pojdte do synagogy). Juspa nezamtlčel ani skutečnost, že ne všichni Židé dbali pečlivě na dodržování všech náboženských předpisů. Překročení hranic ortopraxe však nezůstávalo bez odezvy ze strany náboženských a obecních představitelů:

Roš ha-šana 5436 (21. září 1675)

V obci se vyskytl kohen, který v průběhu roku znesvěcoval šabat. Kupoval masité potraviny na nežidovském masném trhu a dopustil se dalších podobných přestupků. ... Rabi Áron mu zakázal recitovat kněžské požehnání (birkat kohanim). Přestože si již očistil ruce a vystoupil spolu s ostatními kohaním na zvýšené pódium, rabín mu nedovolil tam zůstat a přinutil jej odstoupit.

Mísení skutečných *minhagim*, tedy místních náboženských zvyků ustavených

tradicí a učenci, s nahodilými zvyky folklorního charakteru a s jedinečnými událostmi, jež se ve wormské obci odehrály, bylo Juspovou inovací, i když jistě nikoli záměrnou:

Nežidovská žena se jednou stala svědkem radosti oslav Simchat Tora. Před svou smrtí přikázala, aby její zahrada, která přiléhala k židovskému hřbitovu, byla věnována Židům jako dar, s touto podmínkou: Vždy na svátek Simchat Tora bude ovoce ze zahrady položeno na stůl, aby se jím mohli posilnit během oslav chlapi v domě Braut Haus. Popsané jsem sám zažil a z ovoce jsem jedl.

SBÍRKA ZÁZRAČNÝCH PŘÍBĚHŮ

Do dějin židovské literatury vstoupil Juspa sbírkou *Maase nisim*, která vyšla poprvé péčí Juspova syna roku 1696 v Amsterdamu a v následujících sto letech ještě osmkrát. Sbíрка obsahuje popisy

Interiér wormské synagogy, zbořené nacisty a obnovené v 60. letech 20. stol. Foto J. D.

roztodivných zázraků i dějinných událostí vážících se k Wormsu. V užití prvků magie a démonologie čerpal Juspa z židovského i nežidovského folkloru, jehož písemné záznamy jsou obecně vzácné. Zatímco sbírka *Minhagim* je psána v hebrejštině, pro *Maase nisim* zvolil Juspa židovskou němčinu (*Judendeutsch*) což naznačuje, že Juspovými čtenáři měly být nikoli úzké kruhy učenců znalých hebrejštiny, ale naopak široké vrstvy běžných příslušníků židovské obce (*baalej batim*) a jejich rodin. Uzavřít můžeme jedním krátkým vyprávěním z Juspovy sbírky *Maase nisim*, které obsahuje vedle zázračného prvku také lidový humor s příděchem groteska:

Ve Wormsu v domě Zu dem Springbrunnen bydlel dobrý a učený muž, který byl navíc velmi bohatý. Měl jedinou dceru, sličnou a zbožnou. Jednoho dne seděla u vchodu do domu, když tudy procházel potulný student a řekl jí: „Dnes za tebou přijdu a ty se mnou budeš spát. Není v tvé

moci se přede mnou ubránit.“ ... Když dívka uslyšela studentova slova, vyděsila se a řekla vše otci. Ten se polekal a dostal strach. Aby svou dceru před zlým studentem ochránil, pozval do svého domu deset rabínů, kteří měli celou noc studovat Tóru. Dívku posadili doprostřed minjanu. Když však nastala půlnoc, všichni upadli do hlubokého spánku: rabíni, otec i všichni lidé přítomní v místnosti, s výjimkou dívky, která se jala hlasitě křičet, aby rabíny probudila. Ale bez úspěchu. Student vešel do místnosti a řekl: „Vidíš, že se přede mnou nemůžeš uchránit. Proto pojď a spi se mnou!“ „To raději zemřu!“ zvolala dívka. Student ji uchopil silou, dívka však náhle vytáhla nůž a probodla studenta tak, že zemřel. Dívka vyběhla z domu a probudila sousedy, kteří přišli do domu a spatřili studentovu mrtvolu ležící na podlaze. Viděli také spící rabíny, ale nemohli je probudit. Židé dostali

strach, že budou obviněni z rituální vraždy kvůli tomu, že dívka studenta ubodala k smrti. Křičeli a volali, až do židovské ulice přišli nežidovští sousedé, aby zjistili, co se tam děje. Mezi Nežidy byla také jedna stará čarodějnice. Řekla Židům: „Rychle se jděte podívat do komína, zdali tam hoří světlo!“ Šli

do komína a našli uvnitř hořící svíce. Čarodějnice jim vysvětlila, že student rozsvítil svíce pomocí čar a jen on sám je musí zase sfouknout. Jinak se uspaní lidé nikdy neprobudí a zemřou. Přítomní propadli beznaději, neboť student byl mrtev a nemohl svíce uhasit. Mezi křesťany se našel muž, kterému bylo Židů líto a jenž držel v úctě rabíny. Řekl: „Dám vám radu. Vezměte studentovo nahé tělo a položte je poblíž svící. Poté umístíte tělo tak, aby byl jeho zadek u svící a šlapejte mu na břicho, až mrtvola vypustí plyn, který uhasí svíce!“ Židé se zachovali podle jeho rady a svíce byly sfouknuty. Všichni spící lidé se v tom okamžiku probudili. Dívka byla zproštěna obvinění za studentovu smrt. Křesťanští sousedé, kteří slyšeli její křik, dosvědčili pravdivost jejích slov. Úřady dokonce její chování velebily a označily je za správné. Z toho vidíte, drazí lidé, že Bůh si hledí zbožných a věrných.

PAVEL SLÁDEK

JEDINÁ PŘIPOMÍNKA

Osud židovského hřbitova v Chebu

V listopadu si také u nás připomínáme výročí tzv. křišťálové noci. Pogrom zasáhl i Chebsko, které bylo po podepsání mnichovské dohody 30. září 1938 připojeno k nacistickému Německu. Většina nepohodlného obyvatelstva, tedy především Češi, Židé, němečtí sociální demokraté a komunisté, byla buď vyhnána, nebo uvězněna v koncentračních táborech. Při pogromu

Památník před garážemi, slavnostně odhalený v roce 1969. Foto archiv.

10. listopadu 1938, kdy žil v Chebu již jen zlomek židovských obyvatel, tu byla v noci vypálena synagoga a poničen židovský hřbitov.

Teprve nedávno byly ve Státním okresním archivu v Chebu nalezeny fotografie hřbitova z roku 1940, které ukazují rozsah poškození. Zároveň se jedná o jedny z mála fotografií zobrazujících velké části hřbitova a vnitřek márnice.

OBEC

Novodobá židovská obec vznikla v Chebu oficiálně v roce 1872. Už o dva roky později vybudovala na dnešní třídě Osvozené před mostem spojujícím město s obcí Háje svůj vlastní hřbitov obehnaný zdí a s márnicí. První pohřeb se zde konal 1. ledna 1874. Židovská obec zaměstnávala vlastního hrobníka a správce hřbitova, který byl křesťan a bydlel ve služebním bytě v budově márnice. Se vznikem hřbitova založili členové židovské obce pohřební bratrstvo – spolek chevru kadišu. Kapacita pohřebiště brzy přestala vyhovovat a v roce 1927 proběhla rozsáhlá rekonstrukce, při níž byla zvýšena zeď, zmodernizována budova márnice a zvětšena rozloha hřbitova na 50 x 50 m: počítalo se, že vystačí na dalších 40 let.

Během první světové války zde bylo pohřbeno kolem 30 válečných uprchlíků z Haliče a Bukoviny, 12 židovských vojáků a především chebský rodák, básník JUDr. Hugo Zuckermann (viz *Rch* 7/2011). Ži-

dovská obec mu nechala roku 1927 postavit umělecký pomník spolu s pamětními náhrobky pro padlé vojáky. (V publikaci *Bolest v kameni. Pomníky vojákům z chebských jednotek padlým v první světové válce* z roku 2007 však bohužel tyto pomníky uvedeny nejsou.)

Po devastaci hřbitova se zde konaly ještě poslední dva pohřby (15. 11. 1938 a 19. 4.

1939). Cheb byl však vyhlášen „judenrein“, pozemky se převedly bezplatně do vlastnictví města a náhrobky byly počátkem roku 1940 nabídnuty k odkoupení kameníkům; 36 m³ švédské žuly, 4 m³ dioritu, 4 m³ modré žuly, 3 m³ cararského mramoru zakoupila bavorská kamenická firma za

6000 říšských marek. Část náhrobků byla podle pamětníků použita v Riegerově ulici pro zpevnění povrchu silnice. Na židovském hřbitově město plánovalo zřídit park a sportoviště, zdevastovaný hřbitov se zbytky náhrobků a poškozenou márnicí však zůstal ve stejném stavu až do roku 1945, jen na části, kde se nepohřbívalo, vzniklo zahradnictví. Na konci druhé svě-

Chebský hřbitov po „křišťálové noci“. Foto z roku 1940.

tové války zde při bombardování železnice a odstřelu mostu vedoucího do Hájů vybuchl muniční sklad, který pozemek ještě více znehodnotil.

PO VÁLCE

V únoru 1946 obnovila svou činnost Židovská náboženská obec v Chebu a město

jí na podzim roku 1947 vrátilo zabavené pozemky. Hřbitov byl provizorně obehnan tyčkovým plotem a do března roku 1949 se zde uskutečnily tři pohřby. V lednu 1948 podepsalo několik občanů sousední obce Háje žádost o zrušení obnoveného židovského hřbitova ze zdravotních důvodů. Žádosti nebylo vyhověno: úřední lékař potvrdil, že domy jsou dostatečně vzdálené; podle stanoviska představenstva ŽNO nebyli občané Hájů „prostí rasových předpokladů“.

Židovská obec hodlala hřbitov a márnici zrekonstruovat, krátce po komunistickém puči v únoru 1948 však zanikla. Její majetek si opět bez náhrady přivlastnilo město. Hřbitov chátral, část pozemku si ponechali zahrádkáři a na zbylém prostoru se začaly v 60. letech stavět garáže. Nikdo nedbal předpisů o likvidaci pohřebiště. Díky uvolněnější atmosféře 60. let vznesla proti tomu Židovská náboženská obec v Plzni stížnost. V roce 1968 proběhlo majetkové vyrovnání: obec pozemek darovala městu, které se zavázalo vybudovat na vlastní náklady před garážemi na místě bývalého hřbitova památník.

Město slib splnilo a 12. října 1969 byl pomník slavnostně odhalen. Vedle židovské hvězdy je zde vytesán text: „V těchto místech byl od roku 1874 židovský hřbitov, který v roce 1944 zničili nacisté. K uctění památky židovských občanů a básníka Dr. Zuckermanna věnuje město Cheb.“

Dnešní stav památníku není zrovna reprezentativní. Spolu s pamětní deskou

umístěnou v roce 2004 na domě, kde dříve stála chebská synagoga, se přitom jedná o jedinou přímou upomínku na existenci významné židovské obce, která od 2. poloviny 19. století obohacovala Cheb ekonomicky a přispívala ke kulturnímu a společenskému životu zdejších obyvatel.

JITKA MLSOVÁ CHMELÍKOVÁ

ZBYTEK EVROPSKÉHO SVĚDOMÍ

(dokončení ze str. 11)

kříž ve znamení nepravdy. Pod mírným nebem, v jehož klenutí a mracích se vznášejí takřka hmatatelně Mozartovy a Beethovenovy melodie, rachotí od nynějška oceloví ptáci Německa, supové z Pruska, a nad Kapucínskou kryptou se třepotá stará černobílo-rudá nepřítelkyně. „Evropa“ jako by doposud pouze pochopila, že jedna malá země je ujařmena jednou větší zemí. „Evropa“ sotva tuší, že je zde vnitřně prázdným, ale těžkým monstrem jakoby nic rozdrčen celý jeden velký svět, koncentrovaný (a proto nadaný desetinásobnou rozpínavostí) v malém prostoru a v hrstce lidí. Svět rozdrčený ne-světlem. Země rozdrčená ne-zemí. Stát rozdrčený ne-státem, člověk rozdrčený ne-člověkem. Azyl pro kulturu bez přístřeší rozdrčený opancéřovaným svinstvem. Veselejší rozdrčené kázní. Rozmarnost rozdrčená nevrlostí. Radost ze života rozdrčená sebevražedným masochismem. Zemi nezaplavila potopa, nýbrž kloaka.

Tato „Evropa“ si nechala lhostejně, skoro dobrovolně vyříznout životně důležitou část vlastního těla – co říkáme? životně důležitý orgán ze svého nitra –, aniž by to cítila; v narkóze, do které ji před několika lety uvedl baziliščí pohled diktátorů. Jednoho roku, v jednom století, až procitne z narkózy, pocítí neztišitelnou bolest a neschopnost kráčet či stát zpřima. Zvony z Notre-Dame a z Westminsteru – a také ze Svatého Petra, Eminence! – znějí jinak, když ty ze Svatého Štěpána hraješ Horst-Wessel-Lied nebo když oněměly, a kanál La Manche a Rýn už nejsou hranicemi, když sousedí od Sprévy rybaří v Dunaji.

Není možné poslouchat Corneille nebo Shakespeara, když zakopávají Grillparzera, a není už možné smát se Molièrovi, když Nestroye recitují lidé z Královce. I kdyby Grillparzer, Nestroy, Beethoven, Mozart, Schubert, Bruckner byli ve světě neznámí – a někteří z nich skutečně byli –, přece existoval takzvaný kulturní svět, tato „Evropa“ díky nim a bez nich existovat nemůže a bez Rakouska už neexistuje. Protože „rakouský zážrak“ spočíval v tom, že nebyl hmotným, nýbrž duchovním domovem génia. Fyzickou část génia naopak vždy zanedbávalo, ale zachytilo, uchovávalo, desetinásobně posílilo a vyzářovalo jeho lesk. Byl to jediný stát s četnými odlišnostmi a nepatrnými protiklady. Jeho rozporu pouze vypadaly jako protiklady a svět, který nechápe podstatu baroka – baroko, v němž je živé potěšení z rozporu, nálada, a ne svár –, tento svět, který zhloupl, lichoběžník, už dokonce ani koule, dvourozměrný a průhledný jako vodní sklo, viděl tra-

gickou nenávist tam, kde existoval pouze důvod k diskusi. Ve starém Rakousku by mohli vykládat naivnímu americkému návštěvníkovi třeba v Ischlu, že sociální demokrat Friedrich Adler je císař František Josef nebo přinejmenším křesťanskosociální starosta Lueger. Bylo by bývalo snadné splést si ministra Biliriského z Haliče s Masarykem a Žida Mendela Singera z Moravy s Chorvatem Korovcem. Stále ještě, i v novém Rakousku, existovala latentní ochota obnovit tehle barokní, produktivní, sebeironický, agilní elán k míšení, k „propletenosti“, tedy k tělesné, rukama uchopitelné toleranci – navzdory tomu, že byla v posledních letech sterilizována krvesmilstvím politicky aktivních „milovníků rodné hroudy“, kteří byli též zčásti stíženi zeměpisně podmíněným, zřídka viditelným voletem. Šest set let vlády Habsburků nemohlo být smazáno stupiditou levicových dogmatiků a pravicových alpských hlupáků. Nyní konečně jsou smazány. Jeden člověk z Braunau to udělal. Udělal z Rakouska jeden jediný Linec, tudíž je ztraceno.

Evropský svět, kulturní svět; je těžké nedávat tato slova do uvozovek. Ale kdybychom je před zraky čtenáře předvedli takřka spoutaná a s železky na ruku, zvětšovali bychom ještě lehkovážně temný mrak tragiky halicí oba pojmy. Kulturní svět se brzy přesvědčí o tom, že není možno vydat v pln jeden domov evropské myšlenky, aniž by byl ztracen druhý, třetí a čtvrtý. Veselost Paříže je ta tam od té doby, kdy pruská holinka pochoduje Vídní; Marseillaisa už nenalézá odezvu bez Marseillaisy generálů, totiž bez Pochodu Radeckého; londýnská vážnost získala nádech špatného svědomí a God Save the King už nemá onu magickou naléhavost, z níž žijí hymny od té doby, co se na Svatoštěpánském náměstí zpívá Horst-Wessel-Lied.

Jeden svět byl vydán Prusům. Jeden svět? Celý svět byl Prusům předán: na milost a nemilost. Spíše na nemilost. Nepřišli jsme jen o Beethovena, Mozarta, Schuberta, Brahmsa, nýbrž také o poslední zemi, kam se mohly utéci velké stíny Německa, bez pasu. Stín Goethův, Kantův, Schillerův a všichni svědkové německé velikosti, trýznění v koncentračních táborech ducha. Svět zatím vyjednává s Ribbentropem. Quos Deus perdere vult...

Das Neue Tage-Buch (Paříž), 19. 3. 1938

(Joseph Roth: *Filiálka pekla na zemi – spisy z emigrace*. Z němčiny přeložil Ondřej Sekal, vydalo nakl. Academia v edici Paměť v roce 2011, 240 stran, pevná vazba. Doporučená cena 350 Kč.)

POVÁLEČNÁ HISTORIE ŽOP

(dokončení ze str. 13)

škole. Po vyhlášení Charty 77 a následném projektu Asanace přišla poslední vlna emigrací, kdy odešel ze svého místa topiče i Karol Sidon studovat do zahraničí. Počátkem 80. let se stal redaktorem *Věstníku* doktor Desider Galský a v roce 1984 nastoupil jako nový pražský rabín Daniel Mayer. Oživení neoficiálního dění po polovině 80. let dokládají fotografie souboru Mišpacha a domácího studia hebrejštiny (překvapivě není zmíněna samizdatová edice Alef ani prohlášení Charty 77 ke stavu židovských památek a Památníku Terezin). Nejsou příliš připomenuty ani události sametové revoluce. Oddíl *Nový začátek* zaznamenává obnovu ŽOP a jejích institucí i vznik nejrůznějších židovských spolků tak, jak je všichni dnes známe (poslední panel nabízí místo historie rovnou odkazy na jejich webové stránky). Chybí mi tu i připomínka celosvětového setkání rodáků v Jeruzalémě v květnu 1990, návraty významných rodáků a další pamětihodné události – a tak není divu, že návštěvníka napadne, že výstava snad bude brzy pokračovat také na jižní galerii podrobnější historií pražské židovské obce v posledním dvacetiletí až do současnosti. Období po roce 1989 k tomu předešlému nepochybně patří – v mnohém by mohlo jeho události doplnit a dát jim nový smysl. Byla by to výstava zajisté velmi zajímavá a poučná – starší už zase začínají zapomínat a pro mladší je to středověk už dnes.

JEŠTĚ NĚKOLIK POZNÁMEK

Vznik expozice o poválečné historii ŽOP je nepochybně velmi záslužným činem. Je samozřejmé, že podat přehled všech aspektů tohoto období nemůže výstava v tak omezeném prostoru; pořadatelé se soustředili na život pražské židovské obce a širší souvislosti museli pominout. Méně šťastné je architektonické řešení výstavy – návštěvník je nucen ve stísněném prostoru bez odstupů neustále zaklánět hlavu nebo se ohýbat k zemi, aby mohl rozluštit popisky, přičemž mu opakovaně hrozí pád nebo alespoň podvrtnutí kotníku. Také členění témat do panelových sloupů se ne vždy podařilo – není jasné, kde oddíly začínají a končí, oddíl č. 6 se jaksí vytratil docela. Nejméně šťastné je grafické řešení panelů – dokumenty petitem, malé formáty a popisky se skoro vždy nacházejí až v nejspodnější části panelu. Lištové osvětlení na panelových sloupech je sice efektní, ale svítí návštěvníkům do očí.

Výstava byla letos otevřena jen do 28. října, znovu se otevře pro veřejnost až na jaře 2012.

ARNO PAŘÍK

ZAJÍMAVÉ ČTENÍ ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Média (např. ČRo Rádio Česko v obsáhlém rozhovoru 13. 10.) připomněla, že uběhlo už sedmdesát let ode dne, kdy začaly soustavné deportace Židů z protektorátu. „Počátek transportů byl vyvrcholením delšího procesu vyloučení Židů ze společnosti a je to proces, který v českých zemích začíná již v době druhé republiky, což je věc, na kterou občas zapomínáme,“ řekl mj. redakci historik M. Frankl. ■ Litoměřický deník (17. 10.) zaznamenal mj., že se na tryzně 16. 10. v Terezíně sešlo více než dvě stě bývalých vězňů z tamního ghetta. ■ Kulturní rubriky českých novin publikovaly recenze šestého románu italského spisovatele Umberta Eca, nazvaného *Pražský hřbitov*. „Román je ve své hlavní linii vyprávěním o zrodu moderního antisemitismu, respektive jedné jeho literární části, té, která souvisí s podvrženým textem Protokolů sionských mudrců,“ píše mj. Lidové noviny (22. 10.) v recenzi s titulkem „Virus z pražského hřbitova“ a podtitulkem „Umberto Eco svým románem prozkoumává dějiny „hloupého století“, tedy zejména dějiny spikleneckých teorií“. ■ Orlický deník (25. 10.) otiskl vyprávění o setkání s Anette Ablovou (87), která „až už 60 let není v Česku, přišla vždy krásnou češtinou, s vtípem a nadhledem“. Dvěžila Osvětim, Mengeleho pokusy s dvojčaty i pochod smrti, po válce žila s rodinou 15 let v kibucu Givat Chajim a od roku 1966 se usadila v Austrálii. Sama k tomu říká: „Zažila jsem toho hodně, každá moje vráska má svoji povídku, proto mám tvář jak uschlou švestku. Ale úsměv vše zahálí.“ ■ Deník Právo (20. 10.) referuje o expozici v Husitském muzeu v Táboře, která na více než 40 panelech představuje účast Židů z českých zemí v boji a odboji proti nacistům za druhé světové války. ■ Radiožurnál (29. 9.) zaznamenal výročí hrůzného masakru v místě zvaném Babi Jar, kde za války Němci a jejich ukrajínští pomocníci postříleli během dvou dnů víc než třicet tři tisíc kyjevských Židů. ■ Právo (21. 10.) publikovalo přehledný článek o „příběhu úsovské židovské čtvrti“. ■ Pod titulkem „Lidé z Dambořic si popovídají o Židech“ referuje Hodonínský deník (5. 10.) o jedné místní schůzi. V kratičké zprávě se čtenář dočte, že v polovině 19. století představovali Židé téměř čtvrtinu obyvatel Dambořic a jejich kehila byla jednou z největších na Moravě. ■ Břeclavský deník (19. 10.) zaznamenal odhalení desky na židovském hřbitově, která připomíná památku breclavských Židů. ■

„Humpolečtí zmapují dějiny židovské komunity. Zelenou tomu vystavili i samotní radní ... myšlenku nahlas vyslovil jako první farář Jan Hálek, jehož Československá církev husitská v současnosti obhospodaruje synagogu.“ Synagoga se opravuje a měla by mj. hostit expozici připomínající zdejší židovskou komunitu (Pelhřimovský deník, 19. 10.). ■ „Přesně před 5772 lety vznikl svět. Tedy alespoň podle Židů,“ zaznamenal Brněnský deník (29. 9.) příchod Roš ha-šana. ■ Valašský deník (22. 10.) pod lákavým titulkem „Kolekce hodin má cenu miliardy“ připomíná prostějovské pamětihodnosti: vedle zdejších rodáků, filosofa Husserla, stavitele Rejska či básníka Wolкера, také židovského továrníka Bruna Wintera, respektive jeho unikátní sbírku, dnes uloženou v místním muzeu. Winter sbírku na počátku druhé světové války muzeu věnoval, aby ji nerozkradli nacisté. V den, kdy měl nastoupit do transportu, spáchal i se ženou sebevraždu. ■ Významného asyrologa Benna Landsbergera (1890 až 1968 USA), syna majitele textilní továrny ve Frýdku, ve své době největšího znalce starověké historie Blízkého východu, připomněl Moravskoslezský deník (23. 10.). ■ Recenzi románu švédského spisovatele Steva Sem-Sandberga *Chudí v Lodži*, který představuje „unikátní pokus, jak beletristicky zpracovat období holokaustu“ a „zprostředkovává živý a věrohodný obraz jedné tragédie v rámci šoa“, přinesl týdeník Respekt (10. 10.). ■ „Osobně považuji rasismus za psychickou nemoc. Žádný normální člověk přece neodsoudí člověka jen proto, že je trochu odlišný,“ píše Mladé frontě Dnes (12. 10.) její dopisovatel ze Střední průmyslové školy chemické v Brně. „Bát se jiných ras je jako bát se sám sebe.“ ■ Brněnský deník (11. 10.) přinesl zprávu o unikátním nálezů na židovském hřbitově v Brně-Židenicích, založeném v r. 1852: jde o náhrobní kámen z r. 1380, který pochází ze středověkého hřbitova (nacházel se v prostoru dnešního hlavního nádraží) zrušeného r. 1454, kdy byli Židé vypovězeni z královských měst na Moravě. ■ „Před časem se mi dostalo do ruky takové zajímavé čtení nazvané Sionské protokoly,“ oznámil senátor J. Doubrava (dříve KSČM, nyní Severočeši.cz) při projevu v Senátu a z knihy citoval. „Po protestech senátorů z ODS se omluvil. Prý ho nenapadlo, že by se mohl někoho dotknout a už vůbec nechtěl vyvolávat žádné antinálady.“ (Právo 8. 10.) (tp)

Z NOVÝCH KNIH

Claude Lanzmann: ŠOA

Kniha s předmlouvou Simone de Beauvoir je přepisem rozhovorů, které vedl autor ve svém stejnojmenném monumentálním dokumentárním filmu z roku 1985. Více než devítihodinový snímek neobsahuje žádné dobové záběry z války a skládá se výhradně z výpovědí očitých svědků šoa.

Vydalo nakl. Prostor v Praze 2011, přeložil Toman Brod; 232 stran, dop. cena 280 Kč.

Jean Améry: BEZ VINY A BEZ TRESTU Pokus o zvládnutí nezvládnutelného

Soubor esejů Jeana Améryho (1912–1978) se vrací do období druhé světové války a let následujících a zachycuje autorovu klíčovou zkušenost – zážitky židovského vězně nacistických vyhlazovacích táborů. Autorovy reflexe se na jedné straně blíží literatuře dokumentu a zdůrazněné autenticity, zároveň ji však autorovými úvahami přesahují.

Vydalo nakl. Prostor v Praze 2011. Z francouzštiny přeložila Daniela Petříčková; 192 stran, dop. cena 280 Kč.

H. G. Adler: CESTA

Román významného pražského rodáka, muzikologa, psychologa a spisovatele, autora rozsáhlé práce o terezínském ghettu *Terezín 1941–1945. Tvář nuceného společenství*, je kritikou považován za jedno z nejranějších a umělecky nejvytříbenějších zpracování tematiky koncentračních táborů. Přestože vznikl již v letech 1950 až 1951, je napsán stylem, jenž by se dnes dal nazvat magickým realismem.

Vydalo nakl. Barrister a Principal v Praze 2011. Z němčiny přeložila Iva Kratochvílová; 208 stran, dop. cena 245 Kč.

Steve Sem-Sandberg: CHUDÍ V LODŽI

Do lodžského ghetta Litzmannstadt, dnešní čtvrti Baluty, soustředili za války nacisté dvě stě tisíc Židů (z toho pět tisíc lidí z Čech). Švédský spisovatel Steve Sem-Sandberg založil svůj román na podrobném studiu dokumentů. Osudy několika rodin, které zachycuje a z nichž některé patří k českým přesídlencům, jsou sice oživeny autorovou fabulací, mnohé z nich však vymyšlené nejsou. Především se ale odehrávají v kulisách skutečných a zabývají se konkrétními historickými postavami, především rozporuplnou úlohou vedoucího židovské samosprávy Chajima Rumkowského. Autor získal za tuto knihu Cenu Augusta Strindberga.

Vydalo nakl. Paseka v Praze 2011. Ze švédštiny přeložila Dagmar Hartlová; 460 stran, dop. cena 469 Kč. (am)

IZRAEL: Šalit na svobodě, ale...

V říjnu Izrael zažil událost mediálně vy-
těšňující ostatní realitu. Nelze se divit. Po
1934 dnech, které desátník Gilad Šalit
strávil jako rukojmí Hamásu v Gaze,
schválila Netanjahuova vláda dohodu ve-
doucí k jeho propuštění. A jak už to u do-
hod takového typu bývá, šlo o výměnu.
Voják, jenž byl unesen 25. června 2006,
byl 18. října vyměněn za propuštění 1027
vězňů odsouzených v Izraeli. Svoboda
pro Šalita a dohoda, jež k jeho svobodě
vedla, rázem vymazaly, co dosud plnilo
médiá – jednání o palestinské státnosti
v OSN, domácí občanský protest proti
drahotě, přerušení letitého spojenectví
s Tureckem i další dopady arabského jara,
zneklidňující celý region a převracující
dosavadní pořádky.

Šalitovo propuštění vítá
většina Izraelců (podle prů-
zkumů 70 procent), byt si
rovněž většina (přes 60 pro-
cent) uvědomuje riziko tako-
vého postupu. Budiž tu řeče-
no, že tento obchod nebyl
premiérou. Na „zobchodo-
vání“ rukojmích přistupují
i jiné vlády, které vyjednávají
s teroristy slovně odmítají,
včetně americké a evrop-
ských. V čerstvé paměti
ještě zůstává, jak v červenci
2008 izraelská vláda „zob-
chodovala“ výměnu ostatků
dvou svých vojáků unese-
ných Hizballáhem do Liba-
nonu za pět odsouzených te-
roristů včetně arcivraha Sámira Kantara.
Je-li tedy na Šalitově případu něco nového,
pak snad jen poměr – či spíše nepoměr
– 1 : 1027. Aby bylo jasno, ta tisícovka za-
hrnuje i odsouzené na doživotí, tedy te-
roristy z krve na rukou, u nichž jde jakákoli
relativizace stranou.

Jen krátce zopakujeme základní informa-
ci (podrobněji viz *Rch* 8/2006). Gilad Šalit
byl unesen komandem Hamásu 25. června
2006, když v tanku sřezil mezinárodně
uznávanou hranici Pásmu Gazy (linii pří-
měří z let 1949–1967 neboli „zelenou
čáru“). To znamená, že nebyl na okupo-
vaném území, neničil palestinský maje-
tek, neboursal tamní domy, nestavěl proti-
teroristickou bariéru – prostě nedělal nic
z toho, co kritici židovskému státu vyčíta-
jí. Tu hranici sřezil rok poté, co se izraelská
armáda z Gazy stáhla. Šalit se naopak
choval tak, jak by se izraelský voják i pod-
le přísných kritiků Izraele chovat měl.

A tato „vina“ má být vyvážena propuště-
ním tisíce odsouzených vězňů? Ta otázka
se vnucuje jaksi sama. Podívejme se, jak
na celý ten obchod nahlízejí pozorovatelé
Izraele v médiích.

PROČ PŘÁVĚ TEĎ?

Věcně a zcela bez emocí to v listu *Jediot
Achronot* rozebírá zkušený novinář a vá-
lečný zpravodaj Ron Ben-Jišaj (mohli
jsme ho vidět ve filmu *Valčík s Baširem*,
kde hrál sama sebe). Obchod se Šalitem
působí podle jeho rozboru tak, že Izrael
kapituloval – dospěl k závěru, že jinak to
nepůjde. Shodli se na tom čtyři hlavní ak-
térři: Joram Cohen jako nový šéf kontra-
rozvědky Šin Bet, Tamir Pardo jako šéf
rozvědky Mosad, Ehud Barak jako ministr

18. října 2011: Gilad Šalit po pěti letech propuštěn ze zajetí. Foto The Israel Project.

obraný a generál Benny Gantz jako náčel-
ník generálního štábu.

Gantz a Cohen už dříve prohlásili, že
nejsou s to nabídnout vládě plán, který by
umožnil bezpečné osvobození Šalita
(jeho vězňitelé ho měli při pokusu
o osvobození okamžitě zabít). Ministr
Barak to akceptoval a doporučil premié-
rovi, aby postupoval podle kréda svého
předchůdce Jicchaka Rabina: Nemůže-li
Izrael osvobodit rukojmí vojenskou ope-
rací, musí je osvobodit skrze výměnu
vězňů – bez ohledu na problémy. Ehud
Barak – právě s podporou šéfů rozvědky
a kontrarozvědky – pak sehrál klíčovou
rolí coby ten, kdo o nevyhnutelnosti „ob-
chodu“ přesvědčil premiéra. Podle dobře
informovaných zdrojů poskytl hlavní ar-
gument Joram Cohen: slíbil, že dokáže
sledovat i „těžké váhy“ mezi vězni pro-
puštěnými na Západní břeh Jordánu, aby
nezmizeli z dohledu.

Často se píše, že Jeruzalém jednal s Ha-
másem delší čas a podobná dohoda mohla
být uzavřena už před rokem či dvěma. Ben-
Jišaj oponuje s tím, že právě letošek přinesl
„okno příležitosti“ (něco jako „startovací
okno“ při letech sond na Mars). Jako zpro-
středkovatel totiž působil Egypt a v jeho zá-
jmu bylo uzavřít dohodu teď. Prozatímní
vojenská vláda v Káhiře potřebuje nějaké
body a úspěch při jednání s Izraelem (či pa-
tronátu nad ním) může vykazat jen do té
doby, než začne moc v Egyptě ovlivňovat
Muslimské bratrstvo – což může být už po
volbách chystaných na listopad. „Okno pří-
ležitosti“ se týká i palestinského prezidenta
Abbáse. Úspěch Hamásu ve vyjednávání
s Izraelem Abbáse jistě oslabí, ale právě
v době, kdy je zrovna na koni coby lídr,
který dostal palestinskou věc do OSN.

Abbás se musí rozhodnout, zda bude
spolupracovat s Izraelem při sledování te-
roristů propuštěných výměnou za Šalita,

nebo se bude nadále usmířo-
vat s Hamásem. Můžeme jen
doutat, uzavírá Ben-Jišaj, že
obava z nové vlny teroru se
ukáže jako lichá.

ZAPOMEŇTE NA PROTESTY

Ze společenského pohledu
se na to dilema dívá Ari Ša-
vit v listu *Ha'arec* (pro pořá-
dek dodejme, že článek psal
ještě před Šalitovým propu-
štěním). Je hodně dobrých
důvodů té dohodě oponovat.
Posílí extremisty na pales-
tinské straně. Zvýší riziko
únosů izraelských vojáků.

Posílí pocit, že citlivost
k lidským životům je Achillovou patou Iz-
raele. Obchod, který zachrání život Gilada
Šalita, může ohrozit životy mnoha, dosud
neznámých Izraelců. A přece je tu jeden
rozhodující důvod pro podporu té dohody
– izraelská solidarita.

Hlavní izraelskou položkou ve věci bez-
pečnosti zůstává vzájemná odpovědnost,
kterou vůči sobě pocítují občané a vojáci,
píše Šavit. Bez tohoto pocitu by náš život
zde neměl smysl. Bez tohoto pocitu by-
chom neměli armádu, bezpečnost ani
schopnost sami se bránit. Ať už je to sprá-
vně, nebo ne, Šalit se stal symbolem vzá-
jemné odpovědnosti. A jeho propuštění
bude uskutečněním izraelské solidarity ve
starém dobrém smyslu. Lidé pocítí, že
s Šalitovým návratem se navracují sami
k sobě. Ti starší uroní slzu, mladší to osla-
ví a sociální protest – mediální tahoun le-
toška – bude zapomenut.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

Před **10 lety, 11. 11. 2001**, byl na Novém židovském hřbitově v Praze odhalen pomník nad hrobem, do něhož bylo uloženo 160 schránek s ostatky vyzvednutými z nejstaršího známého pražského židovského hřbitova, objeveného v r. 1997 při stavebních pracích ve Vladislavově ulici. O jeho existenci se vědělo: v pramenech byl znám jako *Hortus Judaeorum*, Zahradka židovská, založil ho Přemysl Otakar II. (asi v r. 1254 nebo 1262) a zrušil Vladislav II. v r. 1478 (tehdy už existoval dnešní Starý židovský hřbitov v ghettu). Donedávna se však předpokládalo, že hřbitov zcela zanikl a že ho připomínají jen fragmenty náhrobků a starší pomístní jméno „Na Zahradě židovské“. Fakt, že se zachoval uprostřed rušného města, se dá považovat za zázrak, po jeho objevu mu však v důsledku stavební činnosti hrozila zkáza. Díky společnému úsilí Židovské obce v Praze, zahraničních a domácích organizací i jednotlivců se podařilo vzácné pohřebiště zachránit a jeho zbylá část získala ochranu jako kulturní památka.

Pomník, odhalený před deseti lety, je dílem akademického sochaře Kurta Gebauera, profesora Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze. Jeho žulový monument se rozměry (délka 3,5 m, šířka 1,9 m, výška 3 m) a především výtvornou hodnotou řadí mezi nejpozoruhodnější sochařská díla na pražském Novém židovském hřbitově, kde sochy a návrhy pomníků vytvářeli např. J. Štursa, J. Kotěra, J. Fanta a mnoho dalších předních českých i německých sochařů a architektů.

O významu středověké památky, o archeologickém výzkumu a dramatickém boji za její záchranu píšeme podrobně v *Rch* 8/1999 pod titulkem *Zahradka židovská nalezena*, o pomníku viz v *Rch* 12/2001.

Před více než **10 lety, 10. 10. 2001**, zemřel ve švýcarském Götighofenu hrabě **JOACHIM ULRICH MAX AUGUST VON ZEDT-WITZ**, potomek starého českého a německého šlechtického rodu, jehož kořeny sahají do 13. století. Lékař a antinacista, vyznamenaný titulem Spravedlivý mezi národy za pomoc ohroženým Židům v protektorátu, se narodil 11. 6. 1910 ve Vídni. V roce 1938, kdy studoval v Praze medicí-

nu na zdejší německé univerzitě, se seznámil s Milenou Jesenskou, z jejíhož bytu ve vinohradské Kouřimské ulici organizoval po 15. březnu 1939 záchranu ohrožených Židů. Převážel je vlastním automobilem na polské hranice, kde se jich ujali převaděči. V březnu 1940 byl zatčen gestapem, předstíral psychickou poruchu a nějaký čas pobýval v psychiatrických zařízeních. Pak působil jako lékař v německých městech, mj. v Berlíně; zde se rovněž zapojil do odboje. V roce 1945 se vrátil do vlasti, po únorovém puči v roce 1948 emigroval do Švýcarska, kde získal v r. 1980 občanství. Jeho osudy a činy připomněla historička Marie Jirásková v knize *Stručná zpráva o trojí volbě: Milena Jesenská, Joachim von Zedwitz a Jaroslav Nachtmann v roce 1939 a v čase následujícím*; Praha 1997.

Z osobností, které mají výročí v listopadu, připomeneme alespoň tři. Před **155 lety,**

Pomník. Foto Jan Reich, 2001.

13. 11. 1856, se v Praze narodil **HEINRICH TEWELES**. Po studiu práv pracoval jako novinář pro pražský deník *Tagesboten aus Böhmen*, v letech 1900 až 1910 byl šéfredaktorem slavného deníku *Prager Tagblatt*, v letech 1910–1918 ředitelem pražského Neudeutsche Theater, poté se věnoval literární činnosti. Zemřel 10. 8. 1927 v Prain an der Rax (Rakousko). ■

Před **125 lety, 23. 11. 1886**, zemřel ve Vídni spisovatel **LEPOLD KOMPERT**. Narodil se 15. 5. 1822 v Mnichově Hradišti. Byl první, kdo do německé literatury vnesl téma ze židovské současnosti, psal povídky a novely z prostředí ghetta, které mají často autobiografické rysy. Svým přesvědčením, že se Židé vymaní z ghetta příklonem k půdě a řemeslu, předjal některé myšlenky sionismu. Nepatřil k příznivcům českožidovské asimilace, některé jeho názory na soužití tří národů v zemi však daly tomuto hnutí impulzy. ■ Před **20 lety, 22. 11. 1991**, zemřel v Praze spisovatel a překladatel **FRANTIŠEK KAFKA**. Narodil se 5. 10. 1909 v Louňovicích. Vystudoval práva v Praze. Prošel několika koncentračními tábory a také ghettem v Lodži: jeho román o osudech tamních českých vězňů (*Krutá léta*, 1963) patří k nejvýznamnějším českým uměleckým dokumentům z doby šoa. Byl mj. redaktorem *Věstníku Žno* (dnes *Roš chodeš*) a autorem řady textů s židovskou tematikou. (tp)

PŘIPOMÍNKA VÝROČÍ

V říjnu a listopadu si připomínáme 70. výročí začátku systematických deportací českých a moravských Židů do ghetta a vyhlazovacích táborů: 16. 10. 1941 byl poslán z Prahy první transport do lodžského ghetta, 24. 11. odešel transport 342 mladých mužů do Terezína. Celkem bylo z území protektorátu vypraveno na 130 transportů, v nichž bylo více než 80 000 mužů, žen a dětí. Naprostá většina zahynula.

Jejich jména jsou zaznamenána na stěnách Pinkasovy synagogy, kterou Židovské muzeum v Praze k výročí (zdarma) zpřístupní **27. listopadu** od 9 do 18 hodin. Během tohoto dne budou v synagoze k dispozici pracovníci ŽMP, kteří návštěvníkům vypomohou s orientací v památníku.

To je jen jedna z akcí, jimiž si muzeum ve spolupráci s FF UK, Terezínskou iniciativou, Nadačním fondem obětím holocaustu, Památníkem Terezín, velvyslanectvím USA a dalšími partnery chce připomenout výročí transportů. Některé se konají tento měsíc ve Vzdělávacím a kulturním centru ŽMP v Praze a Brně (viz str. 21), na další upozorňujeme:

■ 12. 11. od 19.30: **Koncert ve Španělské synagoze** ve spolupráci s vídeňským sdružením exil.arte. V podání orchestru Berg (dirigent P. Vrábel) zazní skladby Erwina Schulhoffa, Viléma Tauského, Viktora Ullmanna a Gideona Kleina. Informace a prodej vstupenek na www.berg.cz.

■ 21.–22. 11.: Ústav pro českou literaturu AV ČR (Na Florenci 3, P1) pořádá spolu s ústavem Centrum pro studium holocaustu a židovské literatury FF UK workshop **Šoa v literaturách střední Evropy** (anglicky). Informace J. Holý (holmail@seznam.cz) nebo na <http://cl.ff.cuni.cz/holocaust>.

■ 22. 11. od 19.00: Ve velkém sále Židovské radnice (Maiselova 18, Praha 1) se koná **benefiční koncert Nadačního fondu obětem holocaustu**. Vystoupí dětské divadlo Feigele, židovská skupina Klezmerim a romská kapela Bengas. Výtěžek bude věnován na projekty zmírňující dopad holocaustu, které fond podporuje.

■ 12. 12. od 18.:00: V pražském Vzdělávacím a kulturním centru ŽMP se koná **diskuse s americkým historikem Benjaminem Frommerem** o české historiografii a holocaustu. Registrace na adrese magdalena.sedlicka@jewishmuseum.cz nutná!

■ 13. 12. od 15.50: V prostorách FF UK (Palachovo nám. 2, Praha 1) se uskuteční **přednáška Benjamina Frommera** o tom, jak se čeští fašisté, byrokraté a místní policie podíleli na zavádění antisemitských opatření v protektorátu.

BARBORA PATOČKOVÁ, ŽMP

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(Maiselova 18, Praha 1, velký sál)

Káva o čtvrté

■ V úterý **8. listopadu** v 15.00 uvítáme na „Kávě“ jazzmana, flétnistu a skladatele **Jiřího Stivína**, virtuózního hráče na saxofon, klarinet a flétnu, ale také na flétny vyrobené z předmětů denní potřeby, různé lidové přístaly, běžné láhve a další duté předměty.

Připravil a moderuje Honza Neubauer.

Beseda se Zuzanou Mináčovou

■ Sdružení židovských odbojářů a vojáků v Praze zve své členy a příznivce na setkání ve čtvrtek **24. 11.** v 10.00 ve 3. patře radnice Židovské obce v Praze 1, Maiselova 18. Hlavní program: Vyprávění známé fotografky **Zuzany Mináčové** o osudech slovenských Židů doplněné krátkým filmem.

Ing. Jaroslav Poskočil

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽIDOVSKÉHO MUZEA

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 3. 11.: **Historie Chrámové hory**. Chrámová hora v Jeruzalémě je dodnes jedním z nejcitlivějších politických a náboženských symbolů Blízkého východu. O její historii, mýtech a nejasné hranici mezi nimi se dozvíte v přednášce Jana Neubauera.

■ 9. 11.: **Vietnam: Z horského pralesa do delty Mekongu**. Další cestovatelská přednáška Jana Neubauera vás zavede do vietnamských měst Hanoje a bývalého Saigonu, zátoky Ha Long a do delty Mekongu. Bez povšimnutí nezůstane ani malá vietnamská židovská komunita. Vstup 50 Kč.

■ 10. 11.: **Nezapomenu...** Zahájení výstavy obrazů Jany Dubové za přítomnosti autorky. Díla vznikala od roku 2004 k uctění památky nejen autorčiny vyvražděné rodiny a přátel, ale všech obětí holokaustu. Obrazy jsou doprovázeny krátkými texty vzpomínek a postřehů z tohoto tragického období autorčina života.

■ 15. 11.: **Palestinský stát: příliš brzy, či příliš pozdě?** Přednáška Ireny Kalhousové, specialistky na Blízký východ a arabsko-izraelský konflikt.

■ 24. 11.: **Helga – L 520**. Promítání čerstvě dokončeného animovaného filmu Miloše Zvěřiny, který je inspirován tvorbou malířky Helgy Hoškové-Weissové. S oběma autory bude o filmu i o životě v terezínském ghettu diskutovat jeho další pamětník pan Toman Brod.

■ 29. 11.: Přednáška k 70. výročí zahájení transportů z Protektorátu Čechy a Morava ředitelky Institutu Terezínské iniciativy Jaroslavy Mílotové bude pojednávat o prv-

KULTURNÍ POŘADY

Hanoch Piven: *Einstein*.

ních transportech, jejich obětech a těch, kdo o nich rozhodovali.

■ 30. 11.: **Poklad židovských písní**. Během koncertu sourozeneckého dua Ester (Kateřina Hajdovská-Tlustá a Alexandr Hajdovský) uslyšíte tradiční židovské písně v hebrejštině i v jazycích ladino a jidiš. Vstupné 60 Kč.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 13. 11. ve 14.00: Lvíček Arje čte židovské legendy. Lvíček Arje nám bude vyprávět o staré Praze, o stvoření Golema a o životě na císařském dvoře. Prohlídka: Staronová synagoga, Starý židovský hřbitov. Jednotné vstupné 50 Kč.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽMP V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 8. 11.: **Barokní synagogy v českých zemích** – přednáška PhDr. Arno Paříka k výstavě, která probíhá v sále VKC celý měsíc listopad. Výstava představí výběr nejstarších, historicky a umělecky nejceněnějších památek synagogální architektury 17. a 18. století v českých zemích – jejich dispozice, vnitřní uspořádání a výzdobu – jako jedinečných dokladů historie a kultury židovských obcí. (Výstava je přístupná ve dnech programových akcí a po předchozí tel. domluvě kdykoli. Vstup volný.)

■ 10. 11.: **F jako fragment** – písmeno F jako označení transportu, který odjížděl 16. 11. 1941 přímo z Brna a jehož vězni se stali nedobrovolnými obyvateli ghetta v běloruském Minsku. Osudy tohoto transportu přiblíží kurátorka archivu dějin holokaustu ŽMP Jana Šplíchalová.

■ 13. 11. ve 14.30: **Potopa**. Nedělní dílna pro rodiče s dětmi od 5 let o biblické potopě. Vstupné 30 Kč.

■ 15. 11.: **Albert Einstein – osobnost jednotná a protikladná**. Přednáška prof. RNDr. Jana Novotného.

■ 24. 11.: **Nové knihy Zuzany Peterové** – povídání s autorkou. Koncem roku 2011 vyjdou dvě knížky spisovatelky Z. Peterové. První se věnuje vzpomínkám na rabína Dr. Gustava Sichera, druhá **Příběhy zraněných duší** se zabývá bolestnými osudy osmi lidí.

■ 29. 11.: **Druhý život českých a moravských svitků Tóry** – o osudu svitků Tóry, pocházejících z předválečné výbavy českých a moravských synagog pohovoří B. B. Selinger.

KULTURNÍ PROGRAM**DSP HAGIBOR**

■ 2. 11. od 15.00: Setkání s paní **Jiřinou Šiklovou**.

■ 21. 11. od 10.30: Klavírní matiné s panem profesorem **Ivanem Klánským**.

■ 23. 11. od 14.30: Vernisáž obrazů A. Kobrové, M. Paškové, D. Vlastníkové.

■ 30. 11. od 15.00: **Šalom z Izraele**: Vernisáž fotografií Jindřicha Buxbauma.

VZPOMÍNKA NA JOSEFA BORA

■ V rámci projektu *Připomínka osobnosti židovské kultury na Kutnohorsku* se dne **6. 11.** od 15 hodin koná v Městské knihovně v Kutné Hoře vzpomínkové setkání **Dr. Josef Bor – autor Opuštěné panenky, právník, znalec Starého zákona**. Setkání se zúčastní Dr. Dagmar Lieblová, kutnohorská rodačka a předsedkyně TI; Mgr. Marek Laueremann, historik zabývající se dějinami židovské komunity v Kutné Hoře a na Kutnohorsku; zástupce Židovského muzea a potomci Dr. Josefa Bora paní Eva Choděrová a pan Petr Bor.

ZWEIG V PAMÁTNÍKU

■ Další z tradičních kulturních setkání v Památníku národního písemnictví na Strahově (sál Boženy Němcové), které pořádají Zuzana a Eugen Brikciusovi, se koná **28. 11.** v 18 hodin a připomene 130. výročí narození spisovatele Stefana Zweiga. Účinkovat budou pánové Tomáš Kraus, Miloš Pojar, Václav Maidl, Bernard Šafařík, Jaromír Zemina a další hosté. Na kulturní setkání přispěly Ministerstvo kultury ČR a Nadace ŽOP.

ERRATA

V glose *Pan Szántó děkuje* (Rch 10/2011) jsme nechtěně zkomolili jméno obce, v níž jsme pan Szántó za druhé světové války ukrýval. Správně se jmenuje Papradno. Potomkům občanů, kteří uprchlíka před rasovými zákony neudali, i p. Szántóvi se omlouváme. (red)

NA ZÁKLADNĚ U BEERŠEVY

Dle www.sar-el.org vznikla myšlenka Sar El programu v roce 1982 v průběhu libanonské války. Golanským výšinám hrozila ztráta úrody, protože každý obyvatel Izraele schopný boje musel narukovat do armády. Dr. Aharon Davidi, bývalý velitel parašutistů a pozemních vojsk izraelské armády (IDF), tehdy vedl komunitu na Golanských výšinách. Byl si vědom kritické situace v oblasti a vytvořil ze svých přátel náborovou skupinu, kterou vyslal do USA.

Během několika týdnů přijelo z USA do Izraele 650 dobrovolníků. Domluvili se, že tuto akci zopakují. Na jaře 1983 tak vznikla organizace Sar El (Národní projekt pro dobrovolníky pro Izrael), jejímž cílem je přispět k rozvoji židovské kontinuity, podílet se na kulturní a vzdělávací výměně mezi diasporou a Izraelem, být partnerem těch, kteří podporují Izrael a zároveň pro něj pracují bez nároku na odměnu.

Podle oficiálních údajů se do roku 2010 zúčastnilo programu 125 tisíc dobrovolníků, z nichž šest procent vykonalo alija. Je zajímavé, že vzrůstá počet zahraničních dobrovolníků nežidovského původu.

Zúčastnila jsem se tohoto programu na přelomu července a srpna 2011 a celkem jsem strávila práci na základně tři týdny. Vybrala jsem si program pro anglicky mluvící dobrovolníky. Zaplatila jsem pouze letenku a dobré cestovní pojištění. Jinak bylo vše zdarma: výborná košer strava 3x denně, prosté ubytování na palandách. Program zahrnuje jeden celodenní a jeden půldenní výlet a možnost bydlet během víkendu v levných armádních hostelech.

„Má“ základna byla poblíž Beerševy v Negevské poušti, v té době tam našťěstí (díky extrémně chladnému počasí v Evropě) panovalo celkem přijatelných 34 stupňů (místo obvyklých 44). Naše dvanáctičlenná skupina se skládala z pěti mladých Němců, čtyř Holanďanů, dvou Norů a mě. Z Německa přijeli student práv Oliver, potomci maďarských uprchlíků z komunistického Rumunska Daniel a Matthias, paramedik Danny z Berlína a Cornelia, rodačka z Kostnice, jejíž manžel měl židovského otce a oba uvažovali v důchodu o bydlení v Izraeli. Z Holandska přijeli milí Jaap a Jan Willem, kteří se programu už několikrát zúčastnili a uměli i trochu hebrejsky, Pieter, který sdílel sympatie s naší madrichou Noam, a Annemarie. Z Norska přijel dokumentarista Jostein. Druhým Norem byl mladinký tesař Oisten. Z České republiky jsem se zúčastnila pouze já a kromě mne nikdo ve skupině neměl židovské kořeny. Většina byli věřící křesťané.

Pracovali jsme na jedné ze tří izraelských komunikačních základů, a tak jsme

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

kontrolovali a opravovali antény a koaxiální kabely pro antény. Byli jsme pochváleni, jak jsme pilní: prý pilnější než předchozí skupina mládeže z Francie, která se raději než práci věnovala poznávání mladých Izraelců na základně.

Absolvovali jsme dva zájezdy, jeden celodenní a jeden půldenní. Na celodenní výlet jsme vyrazili k Pásmu Gazy do Sderot a k Mrtvému moři. Ve Sderot jsme viděli záchranou zdravotní stanici Magen David Adom a policejní stanici, kde jsou vystaveny střely, které sem dopadají z blízké Gazy. Naštěstí jen nanečisto jsme si vyzkoušeli, jaké to je mačkat se ve vedru v krytu vytvořeném v autobusové zastávce. Aby zdejší školáci nemuseli při každém poplachu do krytu, vybudovali jim ochranný kryt nad celou školou. Noam nám také vysvětlila účinný systém, jak se děti naučily o sebe navzájem postarat: starší spolužáci mají v případě nebezpečí vždy na starost jednoho mladšího. Prý je to velmi účinné. Také jsem tu zjistila, že všechna osobní auta izraelské policie jsou české octavie. A to bez výjimky. Také mnoho tamních taxíků jsou octavie.

První víkend jsem trávila v Bejt Oded v Tel Avivu. Ve čtvrtek jsem však ještě odjela do Galileje do Karmielu, kde žije 91letá paní Heda, která jediná mi mohla něco říct o mé rodině, hlavně babičce a otci. Ona sama se těhotná ukrývala na Slovensku v zemi jance. Můj otec chodil za války s její sestrou Miriam, která však po návratu z Osvětimi zemřela na zástavu srdce. Bylo jí dvacet. Byla jsem nervózní a paní Heda, jak mi pak řekla, také. Setkání s ní byl vlastně hlavní důvod, proč jsem chtěla jet do Izraele co nejdříve.

K dalším silným zážitkům patří šabatová bohoslužba v Tel Avivu. Souhrou náhod jsem se ocitla v synagoze, kde se scházejí Židé, kteří přišli z Maroka. A pak večer v arabské čtvrti Jaffo, návštěva Jeruzaléma a půldenní výlet do Negevské pouště.

Krátce po návratu domů mě zastihly nepřijemné zprávy o útocích Palestinců na autobus v Negevské poušti a o střelbě na Beerševu. Také mi psal Jostein, že u nich v Norsku se o těchhle útocích téměř nepíše a že druhý den odjíždí do Sderot, aby si ověřil situaci. **LENKA HOFFMANNOVÁ**

WIZO

■ Vážené členky, listopadová schůze se koná **23. 11.** od 15.00 v Židovské radnici, výbor se sejde **16. 11.** od 15.00 v Jáchymově 3. *ek*

CESTA SOLIDARITY 2012

■ Organizace Hidden Child plánuje na začátek dubna 2012 jedenáctidenní (v pořadí již sedmý) poznávací zájezd „Napříč Izraelem“ od nejsevernější části Roš Hanikra na libanonských hranicích až po její jižní část, Ejlat u Rudého moře.

Doprava letecky (EL-AL), po Izraeli klimatizovaným autobusem. Ubytování s polpenzí v hotelech v Netanyi, v Jeruzalémě, u Mrtvého moře a v Ejlatu. Předpokládaná cena okolo 30 000 Kč.

Zájemci se mohou do **20. prosince 2011** předběžně přihlásit na tel. č.: 272 929 292 (záznamník) nebo písemně na adrese: Hidden Child, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, případně na e-mail: hcp Prague@volny.cz nebo v.chodera@volny.cz.

Václav Choděra, vedoucí projektu

VÝZVA: FRANTIŠEK FRIEDMANN A JEHO RODINA

■ Ke knize o židovském hnutí mezi dvěma válkami hledám informace o Františku Friedmannovi (1897–1945), jeho ženě Haně F. (r. 1901), roz. Silvanové, dceři Miriam (nar. 1933) a synovi Pavlovi (nar. 1936). Máte-li nějaké údaje, prosím kontaktujte: PhD. Tatjana Lichtenstein, University of Texas, Austin, tatjana.lichtenstein@mail.utexas.edu, nebo jirka.lichtenstein@gmail.com, tel. 732 555 599, adresa: Randova 1, Praha 5, 150 00.

Z DOPISŮ REDAKCI

Můj Roš hašana

Rok co rok bývám pozvaná do Jeruzaléma ke své snaše Miriam, kde se v kruhu její početné rodiny slaví Roš hašana dle staré marokánské tradice.

Tento rok jsem pozvala Miriam do Prahy. Koupila jsem pro nás dvě stravenky do jídelny v Židovské radnici, abychom svátek oslavily s naší komunitou. Oblékly jsme se svátečně a šly do jídelny. Tam už se začalo jíst, u dlouhého stolu seděl pan rabín Sidon obklopen mnoha hosty. Několik stolů bylo volných.

Zastavila nás žlutovlasá paní s otázkou, co si přejeme? Rady bychom povečeřely, máme koupené stravenky. Ale vy jste mně nezavolala, řekla žlutovlasá paní. Nevěděla jsem to, nikdo mě na to neupozornil. Na to říká paní přísným hlasem, ale to přece každý ví a máme to taky napsané tamhle.

Stála jsem nerozhodně, Miriam pochopila, že něco není, jak má být, ale mlčela. Doufala jsem, že snad žlutovlasé paní dojde moje situace, vždyť jsem jí vysvětlila, že tu mám návštěvu z Izraele, ale ona už si šla po svém. Stály jsme na ulici. O mě mi nešlo, ale jakou vzpomínku na Roš hašana v Praze si Miriam odnese domů? **Dita Krausová**

ŽNO BRATISLAVA

V **novembri** blahoželáme týmto našim členom: pani Helena Baginová – 101 rokov; pani Ing. Alena Breinerová – 50 rokov; pani Elena Dancigerová – 93 rokov; pán Juraj Eckstein – 84 rokov; pán Ing. Tomáš Gertler – 65 rokov; pán Róbert Kardoš – 85 rokov; pán Peter Keleti – 73 rokov; pani Agneša Križková – 74 rokov; pán Alexander Lúčan – 97 rokov; pán Juraj Mencer – 75 rokov; pán Prof. Pavol Mešťan – 65 rokov; pani Magdaléna Nágelová – 91 rokov; pani Erika Orlíková – 74 rokov; pani Alžbeta Schicková – 84 rokov; pán Peter Smékal – 74 rokov, a pani Mária Tepperová – 73 rokov.

Ad mea veesrim šana!

BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v **novembri** oslávia sviatok narodenín: pan Ruženka Becková, nar. 13.11. – 84 rokov; pani Darina Kartalová, nar. 13.11. – 61 rokov; pani Judita Suchánová, nar. 14.11. – 65 rokov, a pani Johanna Ambrošová, nar. 23.11. – 79 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **listopadu** oslavujú svoje narodeniny: pani Petra Bauerová, nar. 18.11. – 30 let; pani Karin Czernayová, nar. 16.11. – 48 let; pani Dita Engelsmannová, nar. 21.11. – 32 let; pani Erika Fišová, nar. 26.11. – 81 let; pan Pavel Fröhlich, nar. 6.11. – 48 let; pani Anna Hanusová, nar. 26.11. – 81 let; pani Hana Kurfürstová, nar. 8.11. – 78 let; pan Vladimír Látal, nar. 21.11. – 50 let; pan Martin Mayer, nar. 3.11. – 30 let; pan Jan Pelíšek, nar. 2.11. – 29 let; pani Alexandra Strnadová, nar. 10.11. – 62 let, a pani Eva Zikmundová, nar. 7.11. – 54 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **listopadu** oslavujú narodeniny: pan Viktor Tyrpak, nar. 19.11. – 24 let; pani Andrea Klímová, nar. 20.11. – 30 let; pan Jan David Reitschläger, nar. 24.11. – 38 let; pani Viktoria Francisco, nar. 8.11. – 45 let, a slečna Lucie Nachtigalová ml., nar. 24.11. – 17 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Srdečne blahoželáme **novembrovým** oslávencom, sú to: pani Edita Nováková, nar. 27.11. – 85 rokov; pán Herman Weinberger, nar. 18.11. – 84 rokov, a pán MUDr. Valter Bauer, nar. 19.11. – 82 rokov. Oslávencom prajeme pevné zdravie a všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽO OLOMOUC**

V **listopadu** oslaví své životní jubileum náš člen, pan Robert Götzlinger, nar. 5.11. – 69 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **listopadu** srdečně blahopřejeme našim členům: pani Eva Dindová, nar. 29.11. – 79 let; pani Jiřina Garajová, nar. 29.11. – 70 let; pan Ing. Petr Madrý, nar. 5.11. – 55 let; pani Hildegarda Matyášová, nar. 23.11. – 82 let, a pani Erika Markovičová, nar. 15.11. – 61 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V měsíci **září** oslavili narodeniny títo naši členové: pan Milan Theiner, nar. 9.9. – 56 let; pan Ing. Jan Fialka, nar. 12.9. – 79 let; pan Arnošt Bergmann, nar. 20.9. – 55 let; pan Jiří Löwy, nar. 23.9. – 54 let, a pani Eva Vojtěchová, nar. 28.9. – 52 let.

V měsíci **listopadu** oslaví své narodeniny títo naši členové: pani Hana Jančíková, nar. 19.11. – 79 let; pani Věra Uhlová, nar. 21.11. – 58 let; pan Libor Vojtěch, nar. 22.11. – 22 let, a pan Ing. Petr Loužil, nar. 23.11. – 76 let.

Všem jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **listopadu** oslavují narodeniny: pani Anna Bittmanová, nar. 24.11. – 82 let; pani Hana Franklová, nar. 29.11. – 81 let; pan Koloman Gajan, nar. 7.11. – 93 let; pan Vilém Gross, nar. 25.11. – 80 let; pani Bohumila Havránková, nar. 17.11. – 84 let; pani Helga Hošková, nar. 10.11. – 82 let; pani Marta Choděrová, nar. 7.11. – 87 let; pani Ely Jermářová, nar. 19.11. – 90 let; pani Olga Králová, nar. 17.11. – 96 let; pani Štefanie Lorándová, nar. 22.11. – 92 let; pani Luisa Matoušková,

nar. 25.11. – 81 let; pani Zuzana Nadjarová, nar. 10.11. – 87 let; pani Hana Pavlů, nar. 8.11. – 90 let; pan Tomáš Radil, nar. 8.11. – 81 let; pan Jindřich Ročovský, nar. 12.11. – 81 let; pan Arpád Rosenfeld, nar. 17.11. – 84 let; pan Vilém Karel Solar, nar. 27.11. – 85 let; pani Ella Šimková, nar. 10.11. – 94 let, a pani Anna Tučková, nar. 27.11. – 88 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Dne 19. 9. zemřela ve věku 96 let pani Malčí Svobodová. Se zesnulou jsme se rozloučili 20. 9. v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Dne 24. 9. zemřel ve věku 84 let pan Gustav Gärtner. Se zesnulým jsme se rozloučili 26. 9. v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Necht je jejich duše přijata do svazku živých.

Zichrona livracha.

Výročí:

Dne 20. 11. 2006 nás navždy opustila naše vzácná a milovaná Valinka Freundová, která by letos 23. 12. oslavila 100. narozeniny. S láskou stále vzpomíná synovec Petr s rodinou.

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **novembri** sa dožívajú svojho životného jubilea títo naši členovia: pani Ági Fränklová, nar. 16.11. – 65 rokov, a pán MUDr. Martin Hrehorčák, nar. 29.11. – 40 rokov. Prajeme im veľa zdravia, životného elánu a optimizmu v kruhu rodiny a našej komunity.

Ad mea veesrim šana!

RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **november** majú narodeniny nasledovní členovia našej komunity: pani Barbora Nagyová, nar. 1.11. – 69 rokov, a pán MUDr. Július Lukáč, nar. 2.11. – 74 rokov. Prajeme týmto našim členom pevné zdravie, veľa šťastia, pohody a radosti v živote.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **listopadu** oslaví narodeniny: pani Jana Urbanová, nar. 10.11. – 74 let, a pani Lenka Čapková, nar. 4.11. – 33 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **listopadu** oslaví narodeniny: pani Milada Narwová a pani Pavla Schopfová. Prajeme jmenovaným hodně zdraví a do dalších let dobrou osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

STĚHOVÁNÍ AMBASÁDY

Podle izraelského velvyslance v Egyptě Jicchaka Levanona uvažuje Izrael o tom, že kvůli bezpečnosti pracovníků přestěhuje káhirskou ambasádu na jinou adresu. Velvyslanectví bylo evakuováno 9. září, kdy na budovu zaútočil dav několika stovek Egyptanů. Přítomné zaměstnance až po intervenci prezidenta Obamy evakovalo egyptské policejní komando, budova byla zdevastována. Po ataku se většina pracovníků vrátila do Izraele. Levanon řekl, že není jasné, kdy se izraelští diplomaté do země vrátí.

LIBYJŠTÍ ŽIDÉ

Během bojů proti libyjskému diktátorovi a jeho přívržencům a po jeho smrti se ozvali i představitelé libyjských Židů žijících v zahraničí. Jejich počet se odhaduje na 200 tisíc a sídlí většinou v Izraeli, Itálii a Velké Británii. Poté, co Kaddáfí roku 1969 vyhnal ze země zbytek prastaré židovské komunity, znárodnil židovský majetek a zničil židovské památky nebo je nechal přeměnit na mešity, už v Libyi žádní Židé nezůstali. V letech 2009–2010 Kaddáfí sice sliboval, že jim umožní návrat do rodné země, nic pro to ale neudělal.

Na podzim se z Říma do Tripolisu vypravil David Gerbi, zdejší rodák, aby podpořil povstalice. Pokusil se proniknout do opuštěné synagogy a prohlásil, že by chtěl, aby se znovu otevřela pro židovské bohoslužby. Po počátečním přivítání byl nakonec od synagogy vyhnán ozbrojenci. Tato zkušenost ukázala, že samotné svržení Kaddáfího vlády ještě neznamená, že se Židé budou moci vrátit. „Doufáme, že začne rekonstrukce nové a demokratické Libye, která bude otevřená všem,“ prohlásil nicméně Rafael Luzon, předseda libyjské židovské obce v Británii.

ARIEL ŠARON POZNÁVÁ OKOLÍ

Deník *Ha'arec* oznámil, že bývalý premiér Ariel Šaron, který leží od roku 2006 v nemocnici v kómatu, se začíná probírat k životu. Podle slov jeho syna Gilada třiaosmadesátiletý Šaron hýbe prsty a poznává své blízké. Gilad je autorem otcovy biografie *Šaron: život vůdce*, která nyní vychází v hebrejštině a angličtině.

STARONOVÁ PREZIDENTKA

V argentinských prezidentských volbách znovu zvítězila prezidentka Cristina Fernandez Kirchnerová, která je židovského původu. Osmapadesátiletá vdovcova po Nestoru Kirchnerovi (ten byl v prezidentské funkci v letech 2003–2007) se v uplynulém období podařilo zemi po krizi z let 2001–2002, v jejímž důsledku miliony Ar-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Fotografie z výstavy *Větší než život: 100 let Hollywoodu – židovský příběh*, ve vídeňském Židovském muzeu.

gentinců zchudly, ekonomicky pozvednout, snížit inflaci a nezaměstnanost, zvýšit vývoz. Vystudovaná právnička, která prý svým bojovným stylem vlády připomíná manželku prezidenta Juana Peróna Evu, má však i své kritiky. Ti tvrdí, že se dopustila řady chyb, jako když znárodnila soukromé peníze nebo nařídila splácet dluhy zahraničními rezervami země.

BLOOMBERGOVO KŘÍDLO MDA

Newyorský starosta Michael Bloomberg otevřel v říjnu novou stanicí Magen David Adom (MDA) v Jeruzalémě, která je věnována památce jeho otce Williama. Společně s vrchním sefardským rabinem Šlomo Moše Amarem upevnil Bloomberg mezuzu do veřejné moderní pětipatrové budovy tvořící část původní stanice záchranné služby. V „Bloombergově křídle“ se nachází nové centrum pro dárcy krve, středisko výcviku pro záchranáře, návštěvnické a konferenční centrum. Pod jeruzalémskou stanicí MDA spadá na 1,2 milionu lidí, kteří tu žijí, plus ti, kteří v oblasti pobývají dočasně. Pracuje v ní přes tisíc zaměstnanců a dobrovolníků.

NOBELOVY CENY 2011

Nobelovu cenu za chemii za rok 2011 získal Daniel Šechtman, profesor haifského Technionu – vysoké školy technologické. Porota ocenila jeho objev kva-

zikrytalů, pevné látky (vyskytující se u některých minerálů), jejich atomy a molekuly jsou uspořádány symetricky a každá tato „mozaika“ je jedinečná. Objev popsal již roku 1984, ale jeho význam ocenili vědci až později. Slitiny z kvazikrytalů snesou vysoké tepelné i mechanické zatížení a lze je využít například pro stěny válců motorů.

Cenu za medicínu získali dva američtí Židé Ralph Steinman a Bruce Beutler za objevy v oblasti imunitního systému. Další Američan židovského původu Saul Perlmutter získal cenu za fyziku za studii o explozi hvězd dokazující, že se zrychluje rozpínání vesmíru.

VÍDEŇSKÉ MUZEUM V NOVÉ KRÁSE

Po devíti měsících bylo znovu otevřeno Židovské muzeum ve vídeňské Dorotheergasse. Během rekonstrukce byla opravena fasáda Paláce Eskeles, v němž sídlí, zvětšeno foyer a upravena kavárna a knihkupectví. Nová výstava v renovované budově se jmenuje *Větší než život: 100 let Hollywoodu – židovský příběh*. Potrvá do 15. dubna 2012 a zachycuje počátky filmového průmyslu a osudy jeho zakladatelů, mladých Židů, kteří přijeli na sklonku 19. století ze střední a východní Evropy. Byli to Adolph Zukor (Paramount), William Fox a Louis B. Mayer (MGM), Carl Laemmle (Universal) a bratři Warnerovi. K novinům v muzeu patří také rekonstruovaná recepce, prostor pro děti a výstava předmětů ze všech částí muzejních sbírek: z vlastnictví židovské obce, z nových přírůstků po roce 1980 a ze soukromých sbírek. V současné době se připravuje i nová podoba stálé expozice. Více informací lze nalézt na adrese www.jmw.at. **am**

חדש ירחון חדש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s. r. o., Zákaznické centrum, Vídeňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s. r. o. P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 11. 2011. **Cena 15 Kč (0,90 €)**